

Toekomstscenario's Museum van Bommel van Dam

Eindrapportage

Opdrachtgever: gemeente Venlo

BernsMuseumManagement

Mr Peter Berns
December 2012

Inhoudsopgave

	pagina
Samenvatting	3
1. Inleiding: opdracht, achtergrond en aanpak	10
2. Korte karakteristiek Museum van Bommel van Dam	13
3. Context: Museum van Bommel van Dam binnen Venlo	20
4. Context: Museum van Bommel van Dam op landelijk, provinciaal en Euregionaal niveau	26
5. Nadere Analyse: huidige situatie tegen het licht	30
6. Kaders voor de toekomst	35
7. Verzelfstandiging van musea in Nederland	37
8. Scenario's voor toekomstige beheersvormen Museum van Bommel van Dam	41
9. Mogelijkheden van besparingen en ombuigingen	54
10. Advies	57
Bijlage: Informatiedocument	

Samenvatting

1. Opdracht

De gemeente Venlo heeft Berns MuseumManagement opdracht gegeven een onderzoek te doen naar de mogelijke toekomstige beheersvormen voor Museum van Bommel van Dam en daarover uiterlijk in december 2012 een advies uit te brengen.

Doel van het onderzoek is het College van B&W en de Gemeenteraad van Venlo inzicht te geven in de huidige situatie van het museum en de verschillende opties die er zijn met betrekking tot de beheersvorm. Deze wens moet worden gezien tegen de achtergrond van de kerntakendiscussie binnen de gemeente Venlo en de gemeente brede bezuinigingstaakstelling voor de komende jaren. Met name dient ook rekening te worden gehouden met het raadsamendement van 28 juni 2012 inzake de cultuurbezuinigingen in Venlo.

Door opdrachtgever is aangegeven dat met betrekking tot de beheersvormen de volgende scenario's (dan wel combinaties daarvan) onderzocht moeten worden:

Scenario 1: De 0-optie, d.w.z. het museum blijft onderdeel van de gemeentelijke organisatie.

Scenario 2: Externe verzelfstandiging.

Scenario 3: Samenwerking met een partnermuseum (bijv. met Het Limburgs Museum).

Scenario 4: Beëindiging van de activiteiten van het museum en liquidatie.

2. Uitgangssituatie

De huidige situatie van Museum van Bommel van Dam is uitvoerig in beeld gebracht in de vorm van een informatiedocument.

Sinds de opening van Museum van Bommel van Dam in 1971 is er veel veranderd in en om Venlo. Het museum is al lang niet meer het enige moderne kunstmuseum in Limburg. Door de acceptatie van bruiklenen, schenkingen en eigen aankopen is de gemeentelijke collectie uitgegroeid tot een omvang van ca. 8.000 objecten.

Daarbij is het accent behalve op de kunststromingen 'nieuwe figuratie' en 'abstract expressionisme' komen te liggen op zogenaamde Amsterdamse Limburgers en jonge kunstenaars uit Zuid-Oost Nederland en de Euregio. De verzekerde waarde van de collectie bedraagt € 10 miljoen (2010).

De gemeente Venlo is met statutair vier van de zeven bestuursleden bestuurlijk sterk verankerd in de Stichting Museum van Bommel van Dam. Deze stichting ziet toe op een correcte naleving van de schenkingsovereenkomst 1969 en van de bruikleenovereenkomsten die een looptijd hebben van 75 jaar. Met de acceptatie van een aantal grote schenkingen in de periode 2005-2011 heeft de gemeente Venlo eveneens langlopende verplichtingen op zich genomen die niet eenzijdig kunnen worden beëindigd.

De museumorganisatie biedt een breed publieksprogramma (45 activiteiten in 2011). Daarnaast is het ook verantwoordelijk voor het beheer van de kunstcollectie in de gemeentelijke kantoren en voor de advisering inzake projecten beeldende kunst in de openbare ruimte.

Met ruim 23.000 fysieke bezoekers in 2011 scoort het museum in vergelijking met andere Limburgse kunstmusea niet slecht. 184.198 virtuele bezoekers (waarvan 47% uit het buitenland) raadpleegden 472.594 webpagina's en zorgden voor ruim 4.830.000 hits. De free-publicity waarde die het museum voor Venlo genereert bedroeg in 2011 € 773.013,92.

Het museumgebouw is qua functionaliteit gedateerd en kent achterstallig onderhoud zowel aan het casco als aan de installaties. De depots voldoen slechts ten dele aan de algemeen geldende eisen.

De vaste personeelsformatie bedraagt 9,19 fte. Het tekort voor rekening van de gemeente bedraagt in 2012 € 1.238.000. Met € 237.000 eigen inkomsten (16%) komt de begroting uit op € 1.475.000.

Museum van Bommel van Dam dient vanwege het Museumregister in 2013 opnieuw te worden getoetst op kwaliteit, professionaliteit en continuïteit.

3. Lokale context

De gemeente Venlo heeft vanaf 2008 veel tijd en geld gestoken in ambitieuze plannen voor een museumkwartier. Deze plannen voorzagen onder meer in herhuisvesting van Museum van Bommel van Dam en een nieuw Tajiri Museum.

In verband met de verslechterde financiële situatie heeft de gemeenteraad in 2010 besloten om deze plannen voorlopig niet verder uit te werken. In 2011 en 2012 worden forse gemeentebrede bezuinigingsmaatregelen getroffen, die eveneens zijn weerslag hebben op de culturele sector. De gemeenteraad besluit bij amendement op 28 juni 2012 om de voorgenomen cultuurbezuiniging voor de periode 2013-2016 te halveren. De structurele taakstelling bedraagt dan vanaf 2013 € 450.000 oplopend tot ruim € 1.000.000 in 2017. De gemeenteraad wil dit vooral realiseren door een hervorming van de culturele basisinfrastructuur, ondermeer door externe verzelfstandiging van Museum van Bommel van Dam. Bij voorkeur door integrale overdracht naar een gedegen externe partij.

4. Landelijke en Euregionale context

Door de rijksbezuinigingen op cultuur komen de rijksgesubsidieerde musea onder druk te staan

Algemene tendens is dat hierdoor gestreefd wordt naar meer samenwerking en/of fusies en dat nieuwe verdienmodellen ontstaan om de afnemende subsidies te compenseren. Provinciale musea worden in het algemeen redelijk ontzien. Ook wordt een aantal van deze musea door forse provinciale investeringen thans uitgebreid of vindt nieuwbouw plaats (Noordbrabants Museum, Fries Museum, Limburgs Museum).

Sommige gemeenten (waaronder de drie grote steden) bezuinigen fors op hun musea, andere steden (Heerlen, Groningen, Arnhem) doen dit bewust niet en investeren juist in cultuur om de aantrekkelijkheid van het stedelijke woon- en leefklimaat te versterken.

In 1971 was Museum van Bommel van Dam het eerste museum voor moderne kunst in Limburg. Anno 2012 opereert het museum in een museumveld van ca. 20 kunstmusea binnen een straal van 100 kilometer van Venlo. De concurrentie wordt gevormd door (nieuwe) musea in Limburg, Brabant en Gelderland, maar ook door prestigieuze grote kunstmusea direct over de Duitse grens in het Ruhrgebied.

5. Belangrijkste knelpunten

Het museum kent naast positieve punten veel zwakke punten. Het dreigt te bezwijken onder een te grote collectie van wisselende kwaliteit met hoge beheerskosten. Daarnaast is er sprake van een gedateerde museumhuisvesting met achterstallig onderhoud en gebrekkige depots. Het grootste probleem is echter dat het museum in Venlo te weinig uitstraling heeft, haar betekenis voor de stad kennelijk onvoldoende weet duidelijk te maken en de lokale binding zwak is. Daarmee samenhangend is er sprake van een uiterst smal politiek draagvlak in de gemeenteraad. Voor de toekomst van Museum van Bommel van Dam is primair van belang dat deze punten onder ogen worden gezien en dat een fundamentele herbezinning plaats vindt op de positie en betekenis van dit museum voor de stad Venlo en de wijde regio.

6. Kaders voor de toekomstscenario's

Voor de toekomstscenario's van het museum worden in deze rapportage de volgende kaders van de gemeente Venlo gehanteerd.

Het inhoudelijk kader wordt gevormd door het Coalitie-akkoord 2010-2014, de nota Kansen voor Cultuur (2011) en de Nota Visie Binnenstad 2012. Het financieel kader wordt gevormd door de Kadernota 2013-2016 en het raadsamendement inzake cultuurbezuinigingen van 28 juni 2012. Het bestuurlijk-juridisch kader wordt gevormd door de schenkingsovereenkomsten, bruikleenovereenkomsten en de statuten van de Stichting van Bommel van Dam. Op grond daarvan wordt het volgende geconcludeerd:

Conclusie 1: Museum van Bommel van Dam is een wezenlijk onderdeel van de culturele basisinfrastructuur van Venlo; het samen met het Limburgs Museum te vormen museumkwartier kan bijdragen aan de culturele en economische ontwikkeling van de binnenstad.

Conclusie 2: Museum van Bommel van Dam zal inhoud moeten geven aan de hervorming van de culturele basisinfrastructuur in de stad en moet ook bijdragen aan de cultuurbezuinigingen van de gemeente Venlo.

Conclusie 3: Gemeente Venlo is verantwoordelijk voor de eigen kunstcollectie en voor de langdurige bruiklenen en is binnen kaders van de afgesloten overeenkomsten bestuurlijk en juridisch gebonden.

7. Verzelfstandiging van musea

Er wordt onderscheid gemaakt tussen interne en externe verzelfstandiging. Bij externe verzelfstandiging wordt de exploitatie en het beheer van een museum in een stichting ondergebracht die wordt gesubsidieerd door de verantwoordelijke overheid. De meeste musea in Nederland zijn in de afgelopen decennia extern verzelfstandigd. Kleine musea werden vaak intern verzelfstandigd om enerzijds de directies meer beleidsruimte te bieden en anderzijds de gemeentelijke schaalvoordelen van ondersteunende functies ten behoeve van de bedrijfsvoering te behouden. Verzelfstandiging en overdracht van Museum van Bommel van Dam aan een externe private of publieke partij in de vorm zoals bedoeld in het raadsamendement van 28 juni 2012 (zonder een verantwoordelijkheid van de gemeente Venlo) is niet realistisch. Uitgangspunt bij eventuele verzelfstandiging is dan ook dat er altijd een beleidsmatige en financiële verantwoordelijkheid van de gemeente voor het museum zal blijven bestaan.

8. Scenario 1: 0-optie

Handhaving van de bestaande beheersvorm als onderdeel van de gemeente is ongewenst. Voor het voortbestaan van het museum is het van groot belang dat het los komt te staan van de gemeente Venlo en zich meer gaat richten op zijn externe omgeving. In de huidige vorm is er te weinig ruimte voor cultureel ondernemerschap en zijn er te weinig incentives om meer draagvlak en eigen inkomsten te genereren.

Dit scenario sluit niet aan bij de door de raad gewenste hervorming van de culturele basisinfrastructuur. Het biedt ook te weinig perspectief op verbreding van het financiële draagvlak bij private partijen en particulieren. Daardoor zal het museum ook te weinig kunnen bij dragen aan de financiële taakstelling.

9. Scenario 2: Externe verzelfstandiging

De kritische massa van de organisatie is op dit moment te beperkt en Museum van Bommel van Dam is nog niet klaar voor verzelfstandiging. Er zijn te grote achterstanden op het gebied van collectiebeheer, huisvesting en bedrijfsvoering.

Externe verzelfstandiging in de huidige situatie levert een te kleine en financieel kwetsbare organisatie op met te grote afbreukrisico's. In bestuurlijk-juridische en rechtspositionele zin is een externe verzelfstandiging in principe haalbaar.

Bij externe verzelfstandiging moet worden uitgegaan van een structurele (meerjarige) subsidierelatie met de stichting.

Bij externe verzelfstandiging worden de structurele meerkosten geraamd op € 102.000 per jaar. Daartegenover staat er vermindering aan gemeentelijke overhead van € 272.000. Ervan uitgaande dat deze op termijn door formatiereductie inderdaad vrij valt, levert de operatie de gemeente Venlo per saldo een structureel voordeel op van € 170.000. De eenmalige meerkosten van verzelfstandiging worden geraamd op € 226.000.

Scenario 2 past binnen de aangegeven kaders en kan een structurele bijdrage van € 170.000 aan de bezuinigingstaakstelling leveren, ervan uitgaande dat achterblijvende gemeentelijke overhead via formatiereductie geleidelijk wordt afgebouwd.

10. Scenario 3: Samenwerking met ander partnermuseum

Samenwerkingsmogelijkheden zijn verkend met het Bonnefanten Museum en met het Limburgs Museum.

Op inhoudelijke gronden maar ook uit praktische overwegingen ligt samenwerking tussen Museum van Bommel van Dam en het Limburgs Museum het meest voor de hand. De samenwerking is een logische vervolgstap in het kader van de ontwikkeling van het Museumkwartier Venlo (fase 2).

Samenwerking moet verder worden onderzocht en uitgewerkt door de beide directies, te beginnen met de inhoud: gezamenlijke programmering en ruimtelijke samenwerking bij grotere tentoonstellingen. Daaraan gekoppeld marketing, pr en sales en fondsenwerving. Vervolgens kan deze samenwerking fasegewijs worden uitgebouwd.

Door verregaande samenwerking op het gebied van de bedrijfsvoering kan een win-win situatie voor beide musea worden geschapen en wordt de kwetsbaarheid van een toekomstig verzelfstandigd museum van Bommel van Dam beperkt.

Scenario 3 past binnen de geformuleerde kaders en is eveneens in lijn met het raadsamendement van 28 juni 2012. Aangetekend moet echter worden dat op korte termijn geen hoog gespannen verwachtingen moeten worden gewekt met betrekking tot de financiële voordelen van de samenwerking met het Limburgs Museum.

11. Scenario 4: Beëindiging en liquidatie

De gemeente heeft zich door de schenkingsovereenkomsten en de bruikleenovereenkomsten langdurig gebonden en met de acceptatie daarvan langdurige verplichtingen op zich genomen. Bovendien heeft het gemeentebestuur zich bestuurlijk gecommitteerd aan de Stichting van Bommel van Dam.

Een besluit tot beëindiging en liquidatie van Museum van Bommel van Dam is niet onmogelijk maar in bestuurlijk en juridisch opzicht zeer gecompliceerd. Op basis van de huidige inzichten staat de gemeente Venlo gezien de recent afgesloten overeenkomsten juridisch niet sterk. De uitkomsten van juridische procedures zijn hoogst onzeker en brengen aanzienlijke kosten (schadeclaims, proceskosten etc.) met zich mee.

Gezien alle genoemde argumenten en aanzienlijke neveneffecten (kapitaalverlies, imagoschade) wordt dit scenario sterk afgeraden. Indien onverhoopt tóch een voornemen tot besluitvorming in bedoelde richting bestaat, wordt geadviseerd vooraf gedegen juridisch advies in te winnen met betrekking tot de exacte juridische en financiële consequenties voor de gemeente Venlo.

12. Scenario 5: Transitie Museum van Bommel van Dam

Op basis van de gegeven kaders is externe verzelfstandiging (scenario 2) in combinatie met samenwerking met het Limburgs Museum (scenario 3) de beste oplossingsrichting voor de toekomst. Maar gelet op de huidige situatie waarin het museum zich bevindt is externe verzelfstandiging nog niet verantwoord. Daarom wordt een tussenstap geadviseerd: scenario 5 (transitiescenario).

Dit scenario gaat ervan uit dat het museum zich eerst fundamenteel herbezint op zijn rol en orde op zaken stelt om vervolgens de stap naar externe verzelfstandiging te kunnen zetten. Deze verzelfstandiging kan alleen verantwoord gebeuren als op het gebied van bedrijfsvoering verregaand wordt samengewerkt met het Limburgs Museum. Geadviseerd wordt een transitieperiode van 2 jaar. Het is van belang dat het museum in dit transitie- en verzelfstandigingstraject externe begeleiding en ondersteuning wordt geboden en dat in verband daarmee rekening wordt gehouden met een eenmalig budget van € 50.000 voor 2013 en € 50.000 voor 2014.

13. Besparingsmogelijkheden

Besparingen op de werkbudgetten voor tentoonstellingen en collectietaken zijn in principe mogelijk. Deze hebben echter wél consequenties voor het ambitieniveau en de bezoekersaantallen. Beperking van de openingstijden en een efficiëntere bedrijfsvoering kunnen ook een bijdrage leveren.

Verder liggen er mogelijkheden om inkomsten te vergroten, alhoewel deze op korte termijn slechts beperkt zullen zijn.

Alles te samen geven bovengenoemde maatregelen besparingsmogelijkheden tussen de € 80.000 en € 100.000 structureel vanaf 2013.

14. Advies

Op basis van het bovenstaande adviseren wij het gemeentebestuur van Venlo het volgende.

1. Neem als eigenaar van de kunstcollecties van de stad uitdrukkelijk verantwoordelijkheid voor het behoud van Museum van Bommel van Dam.
2. Zet in op versterking van het museumkwartier (Museum van Bommel van Dam en Limburgs Museum) als essentiële schakel van de culturele basisinfrastructuur van Venlo.
3. Kies voor het transitiescenario als eerste stap naar externe verzelfstandiging (scenario 2) onder de voorwaarde dat wat betreft de bedrijfsvoering verregaand wordt samengewerkt met het Limburgs Museum (scenario 3). Verzelfstandiging is te realiseren uiterlijk per 1 januari 2015.
4. Geef opdracht tot het schrijven van een bedrijfsplan 2013-2017 met als missie dat het museum zich primair zal gaan richten op zijn verankering in de stad en de regio.
5. Geef de financiële kaders en het tijdpad aan waarbinnen de transitie zal moeten plaatsvinden; biedt een bandbreedte voor een financiële taakstelling van € 250.000-350.000 structureel (incl. te besparen gemeentelijke overhead), uiterlijk te realiseren in 2017.
6. Geef opdracht tot het maken van een plan voor de ontzaming van de collectie c.q. collectieafstoting binnen de nieuwe missie en functies van het museum; open daartoe eerst zorgvuldig overleg met de schenkers en bruikleengevers.
7. Geef in overleg met het bestuur van het Limburgs Museum beide museumdirecties opdracht tot het opstellen van een samenwerkingsplan c.q. een samenwerkingsovereenkomst voor de komende vier jaar.
8. Geef opdracht aan externe deskundige om een huisvestingsplan op te stellen; daarbij moeten worden betrokken het wegwerken van achterstallig onderhoud, een adequate oplossing voor de depotproblematiek, het realiseren van een fysieke verbinding met het Limburgs Museum en de relatie met de voormalige burgemeesterswoning.
9. Geef het museum een bezuinigingstaakstelling 1^e fase van € 80.000- € 100.000, te realiseren van 2013 op basis van de aangegeven oplossingsrichtingen.
10. Faciliteer als gemeente het transitie- en verzelfstandigingsproces met externe ondersteuning/begeleiding; dekking van de kosten (€ 50.000 voor 2013 en € 50.000 voor 2014) kan geschieden uit de door het museum in 2013 en 2014 gerealiseerde taakstelling.

1 Inleiding: opdracht, achtergrond en aanpak

Vraagstelling

De gemeente Venlo heeft Berns MuseumManagement opdracht gegeven een onderzoek te doen naar de mogelijke toekomstige beheersvormen voor Museum van Bommel van Dam en daarover uiterlijk in december 2012 een advies uit te brengen.

Doel van het onderzoek is het College van B&W en de Gemeenteraad van Venlo inzicht te geven in de huidige situatie van het museum en de verschillende opties die er zijn met betrekking tot de beheersvorm. Deze wens moet worden gezien tegen de achtergrond van de kerntakendiscussie binnen de gemeente Venlo en de gemeente brede bezuinigingstaakstelling voor de komende jaren.

De vraagstelling wordt mede geplaatst in het licht van het amendement van de gemeenteraad van Venlo van 28 juni 2012. Daarin is het ten aanzien van de bezuinigingstaakstelling cultuur het volgende vermeld:

'De culturele basisinfrastructuur dient rigoureus hervormd te worden door efficiëntere inzet van middelen waarbij elke Venlonaar toegang heeft tot kunst en cultuur. Het college dient deze hervormingen voortvarend ter hand te nemen, door o.a. in te zetten op externe verzelfstandiging van Museum van Bommel van Dam bij voorkeur door integrale overdracht naar een gedegen externe partij. Eventuele resultaten op de post van Bommel van Dam komen in zijn geheel ten gunste van de algemene middelen.'

Door opdrachtgever is aangegeven dat met betrekking tot de beheersvormen de volgende scenario's (dan wel combinaties daarvan) onderzocht moeten worden:

Scenario 1: De 0-optie, d.w.z. het museum blijft onderdeel van de gemeentelijke organisatie.

Scenario 2: Externe verzelfstandiging.

Scenario 3: Samenwerking met een partnermuseum (bijv. met Het Limburgs Museum).

Scenario 4: Beëindiging van de activiteiten van het museum en liquidatie.

Aanpak

Het onderzoek is uitgevoerd in de volgende stappen:

- a. Opstellen van een informatiedocument;
- b. Onderzoek naar de verschillende scenario's;
- c. Presentatie van advies op hoofdlijnen;
- d. Eindrapportage.

Informatiedocument

Het informatiedocument geeft de huidige stand van zaken van het museum weer, zijn geschiedenis en de context waarin het opereert. Dit document vormt als zodanig de basis voor een nadere analyse en de verschillende scenario's. Het informatiedocument is een afzonderlijke bijlage bij dit rapport.

Gesprekken

In het kader van het onderzoek zijn gesprekken gevoerd met het bestuur van de Stichting van Bommel van Dam, de Wethouder Cultuur van de gemeente Venlo, de directies van het Limburgs Museum en het Bonnefantien Museum en met de Gedeputeerde voor Cultuur van de Provincie Limburg.

Proces

Voor de begeleiding van het onderzoek is een begeleidingsgroep ingesteld.

De samenstelling was als volgt:

- drs. René van Loon, hoofd afdeling Ruimtelijke en Economische Ontwikkeling;
- drs. Rick Vercauteren, directeur museum van Bommel van Dam;
- mevrouw Yvonne Clevers, beleidsadviseur cultuur;
- de heer Roel Florie, medewerker bedrijfsvoering afdeling Ruimtelijke en Economische Ontwikkeling.

Het informatiedocument is in de begeleidingsgroep besproken op 9 en 22 oktober 2012 en vervolgens becommentarieerd door de museumstaf. De opmerkingen zijn betrokken bij de samenstelling van de definitieve versie van het informatiedocument.

Op 22 november 2012 werd het advies op hoofdlijnen gepresenteerd voor de begeleidingsgroep. Deze presentatie werd op 27 november 2012 voor de begeleidingsgroep en alle museummedewerkers herhaald. In deze bijeenkomsten werd duidelijk dat de geschetste probleemanalyse werd onderschreven en dat men zich kon vinden in de lijn van het conceptadvies.

Hierna is de eindrapportage definitief gemaakt in de vorm die thans voorligt.

Leeswijzer

Deze eindrapportage is als volgt opgebouwd:

Hoofdstuk 2 geeft een korte omschrijving van de bestaande situatie van Museum van Bommel van Dam. De externe omgeving van het museum wordt geschetst in de hoofdstukken 3 (binnen Venlo) en 4 (landelijk, provinciaal en Euregionaal niveau). Een analyse van de huidige situatie wordt geboden in hoofdstuk 5, terwijl de kaders voor de toekomst worden omschreven in hoofdstuk 6. Hoofdstuk 7 bevat een situatieschets van verzelfstandiging van musea in Nederland. Scenario's voor toekomstige beheersvormen zijn uitgeschreven in hoofdstuk 8. In dit hoofdstuk wordt uitgebreid ingegaan op de consequenties die verbonden zijn aan handhaving van de huidige situatie (inclusief interne verzelfstandiging), externe verzelfstandiging, samenwerking met een museale partner, beëindiging en liquidatie van het museum en tenslotte aan een combinatie van scenario's, waarbij gekozen wordt voor een overgangsfase voorafgaand aan externe verzelfstandiging. De mogelijkheden van besparingen en ombuigingen worden aangegeven in hoofdstuk 9. Het door Berns MuseumManagement geformuleerde advies voor de gemeente Venlo wordt geboden in hoofdstuk 10.

2

Korte karakteristiek Museum van Bommel van Dam

Ontstaan

In 1969 schonk het echtpaar Van Bommel-Van Dam haar kunstcollectie van ruim 1.000 werken aan de gemeente Venlo. De schenking geschiedde onder de voorwaarde dat de gemeente deze collectie zou onderbrengen in een passend gebouw en daarvan de exploitatielasten op zich zou nemen. De gemeente liet na aanvaarding van de schenking een bescheiden museum annex woonhuis bouwen aan het Julianapark. Zo kon in 1971 het eerste museum voor moderne kunst in de provincie Limburg worden geopend.

Collectie

De collectie van het museum bestaat anno 2012 uit ca. 8.000 kunstwerken van Nederlandse kunstenaars voornamelijk uit de periode vanaf 1950. Belangrijke stijlperioden zijn de nieuwe figuratie en het abstracte expressionisme. Sleutelwerken uit de collectie zijn van o.a. Fernhout, Schoonhoven, Melle, Armando en Tajiri. Het betreft in hoofdzaak tweedimensionaal werk (schilderijen, grafiek, fotografie), maar er zijn ook objecten (ethnografica), beelden, video's en installaties in de collectie opgenomen.

De laatste jaren is door grote schenkingen een kerncollectie ontstaan van de zgn. Amsterdamse Limburgers (Defesche, Van der Heijden, Diederix e.a.).

Deelcollecties

De museumcollectie bestaat uit de volgende deelcollecties:

- De zgn. oercollectie Van Bommel Van Dam, die in 1969 werd geschonken;
- De collectie Van Bommel Van Dam, in langdurig bruikleen van de Stichting Museum Bommel Van Dam sinds 1985;
- De collectie Defesche, met werk van de kunstenaar Pieter Defesche geschonken in 2005;
- De collectie Knecht-Drenth, afkomstig van het echtpaar Knecht-Drenth, een schenking uit 2009;
- De collectie Marianne van der Heijden van de gelijknamige kunstenares, geschonken in 2009;
- De collectie Diederer, een schenking van respectievelijk 2008 en 2011 met werk van de kunstenaar Jef Diederer;
- Eigen kunstaankopen, voornamelijk vanaf de zeventiger jaren van de vorige eeuw;
- Individuele schenkingen (Jan Schoonhoven e.a.).

Tenslotte zijn er nog een tweetal bruiklenen in de collectie opgenomen: één bruikleen van de familie De Vries en één bruikleen van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed (I.C.N.).

Met uitzondering van de langdurig bruiklenen is de gehele kunstcollectie eigendom van de gemeente Venlo

Verzekerde waarde collecties

De kunstcollecties van de gemeente Venlo zijn de afgelopen 40 jaar grotendeels door schenkingen en langdurig bruiklenen verworven. Eigen aankopen zijn gedaan met financiële steun van het voormalige Ministerie van W.V.C., de Provincie Limburg, het Mondriaan Fonds en andere fondsen. De verzekerde waarde van de kunstcollecties bedraagt € 10.000.000 (2010).

Stichting Museum van Bommel van Dam

Deze stichting is in 1976 door het echtpaar Van Bommel-Van Dam opgericht, met als primair doel de uitreiking van een tweejaarlijkse kunstprijz en het onderbrengen van het vanaf 1970 verworven kunstbezit.

Omdat de schenkers hun totale kunstcollectie (zowel die van de gemeente als die van de stichting) als één geheel bijeen wensten te houden, is vanaf 1985 de gemeente Venlo tot de stichting toegetreden.

Vanaf 1985 zijn de statuten van deze stichting daartoe aangepast. Het bestuur bestaat uit zeven leden; vier leden worden aangewezen door het gemeentebestuur van Venlo en drie leden door zittende bestuursleden, zijnde familieleden van het echtpaar Van Bommel-Van Dam. Namens de gemeente Venlo hebben thans zitting in het bestuur: mr. J.A.T.M. Teeuwen (wethouder voor cultuur e.a.), mevrouw N.G.J. Peeters, en mevrouw C.J.W. Verstegen. Er is één vacature die binnenkort door de gemeente wordt ingevuld.

Doel van de stichting is vanaf 1985 tweeledig: a. het uitreiken van de Van Bommel Van Dam-prijs aan een jonge veelbelovende kunstenaar en b. het (doen) beheren, uitbreiden en regelmatig exposeren van de collectie die eigendom is van de stichting, maar daartoe in langdurig bruikleen is gegeven aan het museum. Dit is vastgelegd in twee bruikleenovereenkomsten, respectievelijk in 1985 en 2009. Deze overeenkomsten hebben een looptijd van 75 jaar.

Ontbinding van de stichting is slechts mogelijk indien door overmacht na vele vergeefse pogingen het doel van de stichting niet kan worden verwezenlijkt. Een zodanig besluit kan slechts worden genomen met instemming van tenminste op één na alle stemmen van het statutair voltallige bestuur (d.w.z. zes van de zeven bestuursleden moeten daarmee instemmen). Het besluit tot ontbinding van de stichting behoeft de voorafgaande goedkeuring van de gemeenteraad van Venlo (artikel 14 lid 3 van de statuten).

Museummissie

Museum van Bommel van Dam wil méér zijn dan een museum voor actuele kunst. Het museum dient te fungeren als een aangenaam en leerzaam Open Huis waarin jong en oud met regelmaat kunnen genieten van hedendaagse kunst van hoog niveau (beleidsplan 2008-2012).

Collectietaken

- verzamelen en verwerven van tweedimensionale kunst (schilderkunst, tekenkunst, fotografie) uit Nederland en Duitsland, met een accent op Amsterdamse Limburgers en jonge kunstenaars uit Zuid-Oost Nederland en de Euregio;
- registreren, digitaliseren en ontsluiten via internet;
- behoud en beheer van 8.000 kunstwerken (waaronder bruikleenverkeer).

Publiekstaken

- semi-vaste expositie uit de eigen collectie;
- wisseltentoonstellingen en kleine presentaties;
- educatieve activiteiten: rondleidingen, museumlessen, workshops, lezingen, andere ontvangsten;
- communicatie van de activiteiten van het museum, o.a. in het digitale domein;

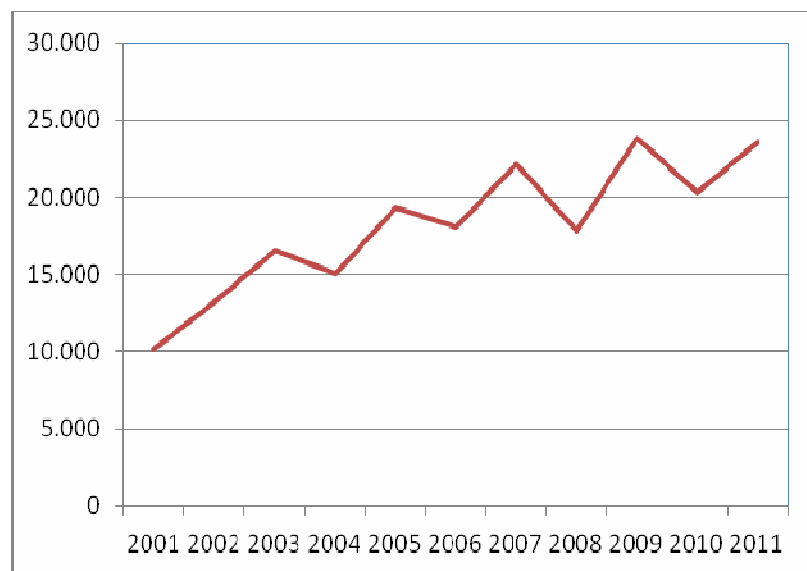
- digitale ontsluiting van de collectie via de website en de social media;
- overige activiteiten: boekpresentaties, lezingen, concerten, films;
- totaal aantal publieksactiviteiten: 55 (2011).

Specifieke taken

- beheer gemeentelijke kunstcollectie t.b.v. kantoorruimten gemeente Venlo;
- advisering inzake projecten beeldende kunst in de openbare ruimte (gem. 8 per jaar).

Bezoekersaantallen

De afgelopen 10 jaar zijn de bezoekersaantallen meer dan verdubbeld: van ca.10.000 in 2001 tot ruim 23.000 in 2011.

Het bezoek in 2011 laat het volgende beeld zien:

- fysieke bezoekers totaal 23.628;
 - waarvan 5.665 scholieren (24% %);
 - extra: 2011 ca. 9.000 bezoekers via Kunstbeurs Artantique in Utrecht;
 - virtueel bezoek via website (periode september 2011-oktober 2012):
Aantal geraadpleegde webpagina's:	472.954
Aantal bezoeken:	184.198
Aantal hits:	4.830.056
- Herkomst : 52,9% afkomstig uit Nederland, 23,4 % uit de U.S.A. , 7,7% uit Duitsland en 3,2% uit België.

Promotie en citymarketing Venlo

Het museum komt via free-publicity veelvuldig in de landelijke en regionale media. (schrijvende pers, radio, televisie en internet). Hierdoor wordt tevens een belangrijke bijdrage geleverd aan de citymarketing van de stad Venlo. De officiële financiële perswaarde op grond van free-publicity is volgens opgave van het museum de afgelopen jaren als volgt:

2009	€ 543.808,09
2010	€ 638.446,02
2011	€ 773.013,92

Huisvesting

Het museum is sinds 1971 gehuisvest in een gebouw naar ontwerp van het Venlose architectenbureau Van Hest en Kimmel dat werkte in de traditie van de zgn. Bossche School. In 1985 volgde een uitbreiding met een nieuwe museumvleugel (architect Van Londen). Na het overlijden van mevrouw R. van Bommel van Dam in 2008, werd het aangrenzende woonhuis in gebruik genomen als kantoorruimte voor het museum personeel.

Totale bedrijfsruimte: 1.200 m2 (Functioneel Netto Oppervlak) waarvan 900 m2 (FNO) presentatieruimten 125 m2 depot en 175 m2 kantoren. Daarnaast is er 850 m2 als externe depotruimte. Er worden twee externe depots gehuurd: de Bunker, Deken van Oppensingel 8 (250m2) en Begijnengang 2 (600 m2). Het museumgebouw is qua functionaliteit gedateerd en achterstallig onderhoud doet zich voor op het gebied van het casco en de installaties. De depots en de depotinrichting voldoen slechts ten dele aan de eisen.

Organisatie

Vanaf het ontstaan van het museum in 1971 maakt het onderdeel uit van de ambtelijke organisatie van de gemeente Venlo. Thans is Museum van Bommel van Dam een zelfstandige eenheid van de afdeling R.O.E.Z (Ruimtelijke Ontwikkeling en Economische Zaken). De eenheid staat onder de leiding van een teamleider (directeur). In het kader van de herbezinning op de gemeentelijke organisatie wordt er binnen de gemeente Venlo al geruime tijd voor gepleit het museum extern te verzelfstandigen.

Personeelsformatie en vrijwilligers

De huidige personeelsformatie is per augustus 2012 is 9,19 fte. Deze formatie wordt bezet door 12 medewerkers. Daarnaast is er een projectmedewerker met een contract van 16 uur per week voor twee jaar (van 01-01-2011 tot 01-01-2012) voor de collectie Marianne van der Heijden, alsook een vrijwilliger voor 12 uur per week. Er zijn 3 museumdocenten die als zzp-er voor het museum werken. Het museum maakt geregeld gebruik van stagiaires. Er zijn – m.u.v. de ene hierboven genoemde vrijwilliger – geen andere vrijwilligers aan het museum verbonden.

Budget 2012

Het museum werkt in 2012 met een begroting van € 1.475.000. Het tekort voor rekening van de gemeente Venlo is in 2012 € 1.238.000.

De eigen inkomsten bedragen € 237.000 (16 % van de totale inkomsten). Het landelijk gemiddelde ligt op 62,8% (CBS 2009).

Het percentage niet betalende bezoekers in 2011 is 79% en bestaat vooral uit basisscholieren en bezoekers van openingen en evenementen (o.a. Zomerparkfeest, Museumweekend e.a.). Het landelijk gemiddelde niet betalende bezoekers ligt op 47,4 % (CBS 2009).

In verband met de Floriade heeft de gemeente Venlo het museum in 2012 een extra budget verleend van € 300.000 om bijzondere thema-exposities en randprogrammering te kunnen organiseren.

Museumregistratie

Museum van Bommel van Dam is ingeschreven in het Museumregister als geregistreerd museum. De meest actuele museumregistratie dateert van 24 maart 2009 en is geldig voor een periode van 5 jaar. In 2013 zal herregistratie plaatsvinden. Het Museumregister is bedoeld om musea periodiek te toetsen aan criteria met betrekking tot kwaliteit, professionaliteit en continuïteit.

Korte samenvatting

Sinds de opening van Museum van Bommel van Dam in 1971 is er veel veranderd in en om Venlo. Het museum is al lang niet meer het enige moderne kunstmuseum in Limburg. Door de acceptatie van schenkingen en eigen aankopen is de collectie uitgegroeid tot een omvang van ca. 8.000 objecten. Daarbij is het accent naast dat van de kunststromingen 'nieuwe figuratie' en 'abstract expressionisme' komen te liggen op zogenaamde Amsterdamse Limburgers en jonge kunstenaars uit Zuid-Oost Nederland en de Euregio. De verzekerde waarde van de collectie bedraagt € 10 miljoen (2010).

De gemeente Venlo is met statutair vier van de zeven bestuursleden bestuurlijk sterk verankerd in Stichting Museum van Bommel van Dam. Deze stichting ziet toe op een correcte naleving van de schenkingsovereenkomst 1969 en van de bruikleenovereenkomsten die een looptijd hebben van 75 jaar. Met de acceptatie van een aantal grote schenkingen in de periode 2005-2011 heeft de gemeente Venlo eveneens langlopende verplichtingen op zich genomen die niet eenzijdig kunnen worden beëindigd.

De museumorganisatie biedt een breed publieksprogramma (45 activiteiten in 2011). Daarnaast is het ook verantwoordelijk voor het beheer van de kunstcollectie in de gemeentelijke kantoren en voor de advisering inzake projecten beeldende kunst in de openbare ruimte.

Met ruim 23.000 fysieke bezoekers in 2011 scoort het museum in vergelijking met andere Limburgse kunstmusea niet slecht. 184.198 virtuele bezoekers (waarvan 47% uit het buitenland) raadpleegden 472.594 webpagina's en zorgden voor ruim 4.830.000 hits. De free-publicity waarde die het museum voor Venlo genereert bedroeg in 2011 € 773.013,92.

Het museumgebouw is qua functionaliteit gedateerd en kent achterstallig onderhoud zowel aan het casco als aan de installaties.

De depots voldoen slechts ten dele aan de algemeen geldende eisen.

De vaste personeelsformatie bedraagt 9,19 fte. Het tekort voor rekening van de gemeente bedraagt in 2012 € 1.238.000. Met € 237.000 eigen inkomsten (16%) komt de begroting uit op € 1.475.000.

Museum van Bommel van Dam dient vanwege het Museumregister in 2013 opnieuw te worden getoetst op kwaliteit, professionaliteit en continuïteit.

3

Context Museum van Bommel van Dam binnen Venlo

In deze paragraaf wordt puntsgewijs de externe omgeving van het museum geschetst binnen Venlo.

1. De ontwikkelingen gemeente Venlo

Na de verkiezingen in 2010 treedt een nieuw college aan (VVD, PvdA, CDA). Het Coalitieakkoord 2010-2014 heet: 'Doorpakken en meedoen, met ziel en zakelijkheid'. Belangrijkste punten die de coalitie wil bereiken zijn:

- Investerings in voorzieningen, zaken die jonge mensen vasthouden en nieuw talent aantrekken;
- Minder overheid, meer verantwoordelijkheid bij burgers, bedrijven en organisaties;
- Werk: aantrekken van mensen en bedrijven;
- Veel doen met minder geld.

Ten aanzien van het Museumkwartier stelt het akkoord het volgende:

Er wordt ingezet op het behoud van de Tajiri-collectie voor Venlo en omgeving.

Daarna worden kansen onderzocht om te komen tot een geprofileerd museumcluster met deze collectie in samenhang met het huidige Museum van Bommel van Dam en het Limburgs Museum.

2. Plannen Museumkwartier Venlo

Vanaf 2008 is er in samenwerking tussen gemeente, musea, archief en externe adviseurs intensief gewerkt aan een Masterplan voor het zgn. museumkwartier. Daarin is het eerder gepresenteerde plan voor een Tajiri Museum opgenomen (plan Fuchs-Meijer).

Het door LaGroup opgestelde Masterplan (mei 2010) gaat uit van de ontwikkeling van een zgn. Museumforum. In het voormalige postkantoor zouden Museum van Bommel van Dam, Tajiri Museum en de publieksfunctie van het gemeentearchief worden ondergebracht. Voorts zou een nieuwe tentoonstellingsruimte worden gerealiseerd voor tijdelijke tentoonstellingen van de gezamenlijke musea. De investeringskosten worden geraamd op ca. € 21,5 miljoen, de extra exploitatielast voor alle instellingen gezamenlijk op totaal € 3,8 miljoen per jaar.

Gelet op de steeds slechter wordende financiële situatie besluit de gemeenteraad van Venlo op 23 juni 2010 bij amendement om de definitiefase voor het museumkwartier (nog) niet in te laten gaan. In het zelfde amendement is eveneens besloten nog geen besluit te nemen over de eventuele oprichting van een Tajirimuseum. In plaats daarvan gaf de raad het college de opdracht om in het vierde kwartaal van 2010 een go/no go advies ter besluitvorming voor te leggen waarin ook duidelijk wordt op welke wijze, tegen welke kosten en op welke voorwaarden de Tajiricollectie (of een gedeelte van deze collectie) verbonden kan worden met de gemeente Venlo.

3. Uitbreiding Limburgs Museum

Door het besluit van de gemeenteraad van Venlo over het museumkwartier, koos het Limburgs Museum er in 2010 voor zijn eigen plan te trekken met betrekking tot de gewenste uitbreiding. Hiertoe stelde de provincie Limburg een bedrag van € 3 miljoen beschikbaar. Deze plannen die voorzagen in extra tentoonstellingsruimte en depots, zijn inmiddels gerealiseerd. De gemeente Venlo gaf voor deze uitbreiding (waarin onder meer de uit Venlo afkomstige Mikwe (joods badhuis) is opgenomen) een bijdrage van € 750.000. Deze bijdrage is verstrekt door eigendomsoverdracht van gemeentelijk vastgoed (voormalige burgemeesterswoning en grond) aan de provincie Limburg ter waarde van € 750.000. Als voorwaarde heeft de gemeente Venlo gesteld dat de provincie eenzelfde financiële bijdrage zou leveren aan realisatie van fase 2 van het Museumkwartier wanneer de raad van Venlo hiertoe zou besluiten.

4. Culturele Sprong Noord-Limburg

Op 14 september 2009 ondertekenden de Provincie Limburg en de gemeente Venlo het convenant 'Culturele Sprong in Noord-Limburg'. Met het sluiten van dit convenant gaven de gemeente Venlo en de Provincie Limburg aan, gezamenlijk te willen bijdragen aan het tot stand brengen van de Culturele Sprong die Noord-Limburg en haar centrumstad op de kaart zet.

In het convenant werden onder andere afspraken gemaakt over Floriade, kunstmanifestaties, cultuur en economie, Q4 en cultuurparticipatie. Met het convenant *Culturele Sprong* conformeerden provincie en gemeente Venlo zich aan de cultuursprong in Noord-Limburg en de opgaven, die hierin zijn opgenomen. Hierbij is het de bedoeling dat gemeente Venlo en Provincie vanuit één gezamenlijk doel opereren: het investeren en werken aan het verder versterken van cultuur in Venlo en de omliggende regio. Provincie en gemeente vinden dat, met het oog op de Floriade in 2012 en de grote (EU)regionale ambities in het kader van de kunstenmanifestaties, de kansen op het brede terrein van cultuur met beide handen moeten worden opgepakt.

5. Kansen voor Cultuur: Cultuurbeleid Venlo 2011-2015

In juni 2011 werd de nota Kansen voor Cultuur door de gemeenteraad vastgesteld. Museum van Bommel van Dam behoort met Maaspoort, Bibliotheek, Kunstencentrum en het Poppodium tot de culturele basisvoorzieningen van de stad. In de nota werd de ambitie van een apart Tajirimuseum losgelaten. Geopteerd werd voor een bescheidener invulling door combinatie van de Tajiri-collectie met de kunstcollectie van de gemeente Venlo (Tajiri Museum van Bommel van Dam).

Beleidsaccenten worden gelegd binnen bestaand financieel kader. Er is geen extra geld voor cultuur. Vooralsnog werden ook geen investeringsgelden opgenomen. Eventuele extra middelen voor cultuur moeten integraal worden afgewogen binnen de Kadernota's 2012 en 2013.

6. Tajiri-Museum VBVD

In lijn met het coalitieakkoord werd in 2010 en 2011 verder gewerkt aan de plannen om de Tajiri-collectie blijvend te verbinden met Venlo e.o. Eén van de voorgenomen acties was de organisatie van een grote overzichtstentoonstelling in het kader van de Floriade 2012 door Museum van Bommel van Dam. Ook werd in overleg met de familie Tajiri een intentieverklaring opgesteld die in het perspectief van een Tajiri-Museum-van Bommel van Dam voorzag door een duurzame inbreng van belangrijke sleutelstukken uit de nalatenschap van de kunstenaar op grond van het rapport Van der Schoor (De Kerncollectie Tajiri), dat eerder in opdracht van de gemeente was opgesteld.

In de tweede helft van 2011 heeft de familie echter aan de gemeente laten weten dat zij zich wilden terugtrekken en niet langer bereid waren mee te werken aan de plannen voor de overzichtstentoonstelling en het toekomstige museum. Als reden werd door hen aangevoerd dat zij na vele jaren van overleg geen vertrouwen meer hadden in het bereiken van het door hen gewenste eindresultaat.

De gemeenteraad van Venlo heeft op 27 juni 2012 een motie aangenomen waarin het College van Burgemeester en Wethouders wordt opgeroepen om de private sector in Venlo de realisatie van het Tajiri Museum te laten overnemen en dit proces te initiëren en faciliteren.

In vervolg hierop heeft het gemeentebestuur verschillende gesprekken geïnitieerd, zowel met de familie, als met private partijen.

Inmiddels is duidelijk geworden dat de familie met de Tajiri Foundation bij voorkeur wil werken aan eigen plannen waarbij naar de mogelijkheden van Kasteel Scheres in Baarlo wordt gekeken.

7. Cultuurbezuinigingen Venlo: 2011-2015

In de afgelopen jaren zijn in Venlo bezuinigingsmaatregelen getroffen op cultuur en evenementen. Dit betreft grotendeels structurele kortingen, waarvan sommige nog geëffectueerd moeten worden in 2013. Het gaat om een korting van € 174.000 in 2011 oplopend tot € 2,5 miljoen in 2015 (25%). Ongeveer de helft van dit bedrag wordt gevonden door temporiseren en afslanken van het cultuurcluster Made in Venlo; daarnaast wordt vooral gekort op subsidies van de grote instellingen (de Maaspoort, de Bibliotheek en het Kunstencentrum).

8. Kadernota Venlo 2013-2016

In de kadernota 2013-2016 worden de financieel-economische perspectieven geschetst en de beleidsprioriteiten gesteld voor de komende jaren. Er wordt gekozen voor een scenario van bijgestelde ambities. De lange termijn visie voor Venlo blijft overeind, maar op de korte termijn worden plannen in verband met de financiële positie van de gemeente op een lager pitje gezet. Projecten waar Venlo aan begonnen is, worden afgemaakt. Nieuwe projecten worden voorlopig in de ijskast gezet. Het gemeentebestuur zet ook in op een grotere verantwoordelijkheid voor de inwoners: een vernieuwd burgerschap. Tegelijkertijd wil Venlo een terugtrekkende overheid met een bescheidener rol.

In de Kadernota is een pakket bezuinigingsmaatregelen opgenomen op alle beleidsterreinen. Op de cultuurbegroting wordt een bezuiniging voorgesteld van € 1.250.000 in 2013 (13,8%) oplopend tot € 2.000.000 in 2016 (23,5%). Deze bezuiniging komt bovenop de hierboven genoemde bezuinigingsmaatregelen (zie paragraaf 7).

9. Amendement bezuiniging cultuur en evenementen van 28 juni 2012

Omdat deze maatregelen een te grote aanslag op de culturele voorzieningen in de stad zou betekenen, heeft de gemeenteraad van Venlo besloten om de maatregelen te verzachten. Dekking daarvoor wil de raad onder meer vinden door verhoging van de O.Z.B.

Bij amendement is op 28 juni 2012 besloten de cultuurbezuiniging te halveren. De bezuiniging op de cultuur en evenementen wordt vastgesteld op € 450.000 in 2013 (5%) tot € 1.041.000 in 2016 (12,3%).

Het betreft een generieke maatregel die nog nader moet worden ingevuld. De gemeenteraad heeft voor de invulling wel een aantal richtinggevende uitspraken in het amendement gedaan. De betreffende tekst luidt als volgt:

'Bij de bezuinigingen op Cultuur en Evenementen dienen (organisaties met) vrijwilligers en jeugd zoveel mogelijk ontzien te worden. De culturele basisinfrastructuur dient rigoureus hervormd te worden door efficiëntere inzet van middelen waarbij elke Venlonaar toegang heeft tot kunst en cultuur. Het college dient deze hervormingen voortvarend ter hand te nemen, door o.a. in te zetten op externe verzelfstandiging van Museum van Bommel van Dam bij voorkeur door integrale overdracht naar een gedegen externe partij. Eventuele resultaten op de post van Bommel van Dam komen in zijn geheel ten gunste van de algemene middelen. De overwaarde op het pand van de Bibliotheek dient te worden omgezet in middelen die ten bate komen van het culturele domein. Het Kunstencentrum wordt een kennisinstelling met als doel kunst- en cultuureducatie bevorderen in Venlo.'

Het Kunstencentrum initieert en motiveert cultuureducatie voor jeugd in scholen en cultuurinstellingen. Het Kunstencentrum gaat op termijn zelf geen vrijetijdscursussen meer aanbieden, dat kan aan particuliere aanbieders overgelaten worden en hoeft niet door de lokale overheid gesubsidieerd te worden. Het budget van het Jeugdcultuurfonds gaat omhoog zodat participatie aan cultuur toegankelijk blijft voor alle jongeren in Venlo. Er komt geen korting op het budget voor amateurkunsten en volkscultuur, wel een efficiëncyslag. Tot slot dient ingezet te worden op verdere samenwerking tussen culturele instellingen teneinde overheadkosten te minimaliseren.'

Een meerderheid van de raad wil de bezuiniging vooral halen uit een rigoureuze hervorming van de culturele basisinfrastructuur van Venlo. Externe verzelfstandiging van Museum van Bommel van Dam en integrale overdracht naar een gedegen externe partij wordt daarbij als voorkeursoptie genoemd. Op welke externe partij wordt gedoeld meldt het amendement niet.

Op 27 augustus 2012 organiseerde het gemeentebestuur een stadsgesprek over de cultuurbezuinigingen waarvoor culturele instellingen, bedrijven, burgers en politici werden uitgenodigd. Gevraagd werd mee te denken over de financiële koers van de gemeente en over de mogelijkheden tot vergroting van zelfsturing door burgers en organisaties. De algemene teneur tijdens deze bijeenkomst was dat de politieke verantwoordelijkheid voor het maken van keuzes bij het gemeentebestuur ligt en dat van culturele instellingen niet verwacht kan worden dat zij daarvoor zelf met voorstellen komen.

10. Doorontwikkeling van de organisatie van gemeente Venlo naar 2014

In 2011 heeft Berenschot een rapport uitgebracht over de gewenste organisatieontwikkeling van het ambtelijk apparaat. Voorgesteld wordt meer accent te leggen op programmasturing (regierol) en de uitvoeringskracht te versterken. In dat kader is aanbevolen om een aantal beleidsterreinen te clusteren. Dat gold ook voor de afdeling Economie, Cultuur en Arbeid waar Museum van Bommel van Dam deel van uitmaakte. Inmiddels is deze afdeling onderdeel van de nieuwe afdeling Ruimtelijke en Economische Ontwikkeling.

Korte samenvatting

De gemeente Venlo heeft vanaf 2008 veel tijd en geld gestoken in ambitieuze plannen voor een museumkwartier. Deze plannen voorzagen ondermeer in herhuisvesting van Museum van Bommel van Dam en een nieuw Tajiri Museum. In verband met de verslechterde financiële situatie heeft de gemeenteraad in 2010 besloten om deze plannen voorlopig niet verder uit te werken. In 2011 en 2012 worden forse gemeentebrede bezuinigingsmaatregelen getroffen, die eveneens zijn weerslag hebben op de culturele sector. De gemeenteraad besluit bij amendement op 28 juni 2012 om de voorgenomen cultuurbezuiniging voor de periode 2013-2016 te halveren. De structurele taakstelling bedraagt dan vanaf 2013 € 450.000 oplopend tot ruim € 1.000.000 in 2017. De gemeenteraad wil dit vooral realiseren door een hervorming van de culturele basisinfrastructuur, ondermeer door externe verzelfstandiging van Museum van Bommel van Dam. Bij voorkeur door integrale overdracht naar een gedegen externe partij.

4

Context Museum van Bommel van Dam op landelijk , provinciaal en Euregionaal niveau

Deze paragraaf geeft een beknopte schets van de belangrijkste ontwikkelingen op landelijk en provinciaal en Euregionaal niveau en bij gemeenten elders.

1. Landelijke ontwikkelingen cultuurbeleid en museumbeleid

Bij de cultuurbezuinigingen van het rijk van 200 miljoen zijn musea en erfgoed relatief ontzien ten opzichte van andere sectoren (podiumkunsten, beeldende kunst e.a.).

In het Advies Raad voor Cultuur (Slagen in Cultuur) van mei 2012 werd duidelijk dat ook de museumsector niet gespaard zal worden.

Alle rijksgesubsidieerde musea krijgen te maken met generieke subsidiekortingen (variërend van 2,05 tot 11,17%) (brief van Staatssecretaris aan de Tweede Kamer van 18 september 2012 inzake culturele basisinfrastructuur 2013-2016).

Vier rijksmusea worden met voortbestaan bedreigd: Rijksmuseum Twente (Enschede), Geldmuseum (Utrecht), Huis Doorn (Doorn) en Slot Loevestein (Zaltbommel). Deze musea krijgen alleen nog subsidies voor collectiebeheer en huisvesting. Dit leidt tot kortingen die kunnen oplopen tot 50%.

Herijking museumbestel op komst.

De Raad voor Cultuur bereidt een besteladvies voor dat eind 2012 zal verschijnen. Op verzoek van de staatssecretaris wordt hierin ook een relatie gelegd met de musea die onder provinciale en gemeentelijke verantwoordelijkheid vallen.

De Museumvereniging en de Vereniging voor Rijksgesubsidieerde Musea (VRM) hebben een eigen commissie in het leven geroepen die aan haar leden op 22 oktober 2012 een advies heeft uitgebracht over de toekomst van musea in Nederland (Musea van morgen). Dit advies bepleit met kracht een nauwere en verregaande samenwerking tussen musea omdat ze hierdoor het publiek en de samenleving beter kunnen bedienen.

Belangrijke landelijke tendensen kunnen als volgt worden samengevat:

- Toegevoegde waarde en maatschappelijk rendement aantonen wordt steeds belangrijker.
- Minder versnippering, meer samenwerking – fusies t.b.v. steviger organisaties;
- Minder publieke en meer private financiering;
- Nieuwe verdienmodellen, meer eigen inkomsten, ondernemerschap.

2. Ontwikkelingen bij provincies en gemeenten.

Provinciale musea worden over het algemeen redelijk ontzien bij de bezuinigingen. Integendeel, er wordt extra geld uitgetrokken vooral voor investeringen. Belangrijke investeringen vinden o.m. plaats in Leeuwarden (nieuwbouw Fries Museum), Den Bosch (Uitbreiding Noord Brabants Museum en nieuwbouw Stedelijk Museum in museumkwartier), Zwolle (uitbreiding van Museum De Fundatie). Ook de provincie Limburg investeerde in de uitbreiding van haar Limburgs Museum en in de aankoop van de collectie Eyck in Wylre.

Op gemeentelijk niveau is er een gemengd beeld: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag bezuinigen fors (tot ca. 20%) op hun musea. De gemeente Amersfoort heeft al eerder stevig bezuinigd op haar musea, hetgeen heeft geleid tot het vertrek van het Armando Museum naar landgoed Oud-Amelisweerd in Utrecht. Recentelijk werd bekend dat ook het Van Abbemuseum in Eindhoven een bezuiniging staat te wachten.

Het Centraal Museum Utrecht wordt daarentegen ontzien, mede met het oog op de op handen zijnde verzelfstandiging per 1 januari 2013 en de kandidatuur van Utrecht als Culturele Hoofdstad 2018.

Tenslotte zijn er ook gemeenten die er nu bewust voor kiezen extra te investeren in cultuur, zoals bijvoorbeeld Heerlen, Maastricht, Leiden en Groningen. Heerlen zet juist extra in op cultuur om de aantrekkelijkheid van het woon- en leefklimaat en als vestigingsplaats voor bedrijven te versterken.

3. Museale infrastructuur Zuid-Oost Nederland en Euregio

Het provinciaal museumbeleid van Limburg richt zich sinds de tachtiger jaren van de vorige eeuw op de instandhouding van drie provinciale musea: het Bonnefanten Museum in Maastricht, het Continuum Discovery Centre (voormalig Industrien) in Kerkrade en het Limburgs Museum in Venlo. Daarnaast ondersteunt de provincie via het Huis voor de Kunsten de overige Limburgse musea.

In 1971 was Museum van Bommel van Dam het 1^e museum voor moderne kunst in Limburg. Het museumlandschap is sinds 40 jaar echter drastisch veranderd. Er zijn sindsdien talloze kunstmusea bijgekomen in de regio Zuid-Oost Nederland. Binnen een straal van 100 km van Venlo zijn er anno 2012 ca. 20 musea die zich richten op moderne en hedendaagse kunst.

Behalve in Maastricht zijn er in Zuid-Limburg kunstmusea in Heerlen (voormalige Stadsgalerij in Schunck) en Sittard (Domein). Recentelijk (2011) investeerde de provincie Limburg (ca. 3 miljoen) ten behoeve van de aankoop van de collectie Eyck in het kasteel Wylre en het Hedge House. Vanaf dit jaar is dit ensemble een buitenplaats van het Bonnefanten Museum. Binnen de Bonnefanten Hedge House Foundation wordt samengewerkt aan de programmering en exploitatie van deze buitenplaats.

Het Bonnefanten Museum heeft in Roermond in de ECI Cultuurfabriek een buitenplaats waar jonge kunst in een verbreed Euregionaal (Nederland, Duitsland, België) verband wordt gepresenteerd. Het museum programmeert vier exposities per jaar. Hierover is voor drie jaar een samenwerkingsovereenkomst gesloten met de gemeente Roermond.

Ten noorden van Venlo zijn er belangrijke kunstmusea in Arnhem (Museum voor Moderne Kunst) en Ede (Kröller-Müller Museum). De laatste met een internationale statuur. In Nijmegen kwam in 1999 Museum het Valkhof tot stand als nieuw museum voor geschiedenis en kunst. Eindhoven kreeg aanzienlijke uitbreiding van het Van Abbemuseum Eindhoven en het Stedelijk Museum Den Bosch krijgt nieuwbouw in museumkwartier naast het Noordbrabants Museum (opening 2013).

Maar ook de concurrentie van grote kunstmusea direct over de grens is een belangrijke factor. Daar zijn musea gevestigd met collecties van internationaal niveau (Mönchengladbach, Düsseldorf, Neuss, Keulen etc.). Ook verrezen er nieuwe ultramoderne museumgebouwen zoals in Duisburg (Museum MKM Museum Küpersmühle) of uitbreidingen (Museum Kurhaus Kleef). Tenslotte kan worden gewezen op kunstmusea in Luik, Eupen en Aken.

Korte samenvatting

Door de rijksbezuinigingen op cultuur komen de rijksgesubsidieerde musea onder druk te staan.

Algemene tendens is dat hierdoor gestreefd wordt naar meer samenwerking en/of fusies en dat nieuwe verdienmodellen ontstaan om de terugtrekkende overheid te compenseren. Provinciale musea worden in het algemeen redelijk ontzien. Ook wordt een aantal van deze musea door forse provinciale investeringen thans uitgebreid of vindt nieuwbouw plaats (Noordbrabants Museum, Fries Museum).

Sommige gemeenten (waaronder de drie grote steden) bezuinigen fors op hun musea, andere steden (Heerlen, Groningen en Arnhem) investeren juist in cultuur om de aantrekkelijkheid van het woon- en leefklimaat te versterken.

In 1971 was Museum van Bommel van Dam het eerste museum voor moderne kunst in Limburg. Anno 2012 opereert het museum in een museumveld van ca. 20 kunstmusea binnen een straal van 100 kilometer van Venlo. De concurrentie wordt gevormd door (nieuwe) musea in Limburg, Brabant en Gelderland, maar ook door prestigieuze grote kunstmusea direct over de Duitse grens in het Ruhrgebied.

5

Nadere analyse: huidige situatie tegen het licht

In deze paragraaf wordt de huidige situatie van het museum kritisch tegen het licht gehouden. Vooraf moet worden opgemerkt dat daar vooral 'de vinger op de zere plek' wordt gelegd. Het museum en de gemeente zijn immers meer gebaat bij een scherpe analyse dan bij een 'mooi weer verhaal'.

Achtereenvolgens komen in deze paragraaf aan de orde: de collecties, het gebouw en de depots, het programma, het publiek, draagvlak en imago, de organisatie, de financiering en samenwerking.

De collecties

De collecties van Museum van Bommel van Dam zijn de afgelopen 40 jaar voor het overgrote deel geschonken aan de stad. Zo kon de gemeente een zeer omvangrijke collectie moderne kunst opbouwen van thans 8.000 werken. Sommige schenkingen gingen vergezeld van donaties in geld, zoals bijvoorbeeld de schenking Knecht-Drenth in 2009. Dat zijn positieve punten.

Er is echter ook een keerzijde:

1. De kwaliteit van de collecties is zeer wisselend. Er is een aantal werken van bekende kunstenaars bij (zoals Fernhout, Schoonhoven, Melle, Armando en Tajiri) maar het merendeel van de collecties bestaat uit werken van minder bekende - vaak regionale - kunstenaars. Hierdoor heeft de collectie te weinig aantrekkingskracht voor een breder en groter publiek en kan deze niet concurreren met de vele kunstmusea elders.
2. Er zijn in de collecties te weinig sterke ensembles of stromingen waarmee het museum zich duidelijk kan onderscheiden en kan profileren ten opzichte van andere kunstmusea in de regio Zuid-oost.
3. De omvang van de collectie (8.000) in relatie tot de kwaliteit is problematisch. Ter vergelijking: het Van Abbemuseum in Eindhoven heeft ca. 4.000 werken in haar collectie en een expositieoppervlak van totaal van 4.000 m². Daar wordt ca. 10% van de collectie regelmatig getoond. Museum van Bommel van Dam zal met het zeer beperkte huidige expositieoppervlak (800 m²) nooit in staat zijn om maar een fractie van haar collecties in het museum te tonen. De meeste werken zullen in het museum waarschijnlijk nooit te zien zijn.
4. Er is bij de aanvaarding van de schenkingen – met name de grote kunstenaarsschenkingen van de afgelopen 7 jaar – onvoldoende rekening gehouden met de personele en financiële consequenties. De achterstanden op het gebied van collectiebeheer (registratie, digitalisering, opslag) zijn alleen maar verder opgelopen. De schenkingen leidden tot overvolle depots en onverantwoorde kunstopslag. De beheerskosten zijn hoog.

Huisvesting

Het gebouw van Museum van Bommel van Dam is een aardig voorbeeld van een sympathiek klein verzamelaarsmuseum.

Het toont de museumarchitectuur uit het begin van de zeventiger jaren van de vorige eeuw. De ligging nabij de binnenstad, het park, het Limburgs Museum en het station is prima.

De zwakke punten zijn:

1. Het tentoonstellingsoppervlak is zeer beperkt (800 m²), hierdoor kan het aanbod maar beperkt zijn en is de verblijfsduur van de bezoeker te kort.
2. Er is nauwelijks of geen ruimte voor eigentijdse publieksvoorzieningen (educatie, ontvangst, winkel, café etc.).
3. Het museum heeft een matige uitstraling – de omgeving en de entree is weinig uitnodigend.
4. Het gebouw is gedateerd en er is sprake van achterstallig onderhoud aan casco en installaties.
5. De depots voldoen slechts gedeeltelijk aan de kwaliteitseisen en zijn kwantitatief onder de maat.

Programma

Het museum spant zich in om een uitgebreid programma te realiseren dat breder is dan de tentoonstellingen alleen. In 2011 bestond het uit 45 programmaonderdelen. Naast de 7 wisselexposities en kleinere presentaties waren er concerten, lezingen, museumlessen en live-ateliers. Hiermee geeft het invulling aan het beleidsplan 2008-2012 'Meer dan een museum voor actuele kunst'.

De keerzijde is:

1. Het programma is erg aanbodgericht, de exposities zijn veelal vanuit de collectie gedacht.
2. De toegevoegde waarde van het programma voor de stad en regio is onderbelicht.
3. Er wordt onvoldoende rekening gehouden met de belangstelling en de vraagzijde.
4. Het programma is erg ambitieus qua omvang, een kosten-baten analyse ontbreekt.

Publiek

Het bezoekersaantal is de afgelopen 10 jaar verdubbeld en het virtueel bezoek is afgelopen jaar gestegen naar 187.000 bezoeken. Dat zijn op zich positieve scores.

De zwakke kanten zijn:

1. Het bezoekersaantal (2011: 23.628) zit met de huidige fysieke beperkingen aan het plafond.
2. Het bezoekersprofiel laat een té eenzijdige samenstelling zien (HBO+, 55+, vrouw).
3. Afgezien van het schoolbezoek uit Venlo (24%), komt slechts 8% van de bezoekers uit de stad...
4. Het schoolbezoek loopt terug door bezuinigingen bij scholen en afschaffen eindexamenvak CKV.

Draagvlak en imago

Het museum heeft in algemene zin een goed landelijk imago bij musea, galleries, kunstverzamelaars en kunstliefhebbers.

De keerzijde is:

1. Het museum heeft weinig of geen binding met de stad; er is geen sprake van een worteling.
2. Het lokale en regionale imago is zwak.
3. Er zijn geen vrijwilligers aan het museum verbonden.
4. Er zijn geen banden en netwerken met het regionale bedrijfsleven.
5. Het huidige politieke draagvlak in de gemeenteraad is flinterdun.

Organisatie

De museumorganisatie bestaat uit een klein team van zeer betrokken en gemotiveerde medewerkers.

De keerzijde is:

1. Het team opereert als een eiland en is een vreemde eend in de ambtelijke organisatie.
2. Er is sprake van te weinig slagkracht voor cultureel ondernemerschap.
3. Er zijn te weinig incentives en het kostenbesef is te beperkt.
4. De focus is teveel intern gericht en te weinig extern.

Financiering

Positief is dat het museum succesvol is bij het werven van fondsen voor projecten.

De keerzijde is:

1. Exploitatietekort-financiering door gemeente is een achterhaald financieringsmodel.
2. Museum heeft teveel niet-kostendekkende activiteiten.
3. Percentage betaald bezoek is erg laag (9% in 2011); landelijk ligt dit gemiddeld op 53,6% (CBS 2009).
4. Overige inverdien (winkel, bijdragen derden), is té beperkt (11,8% in 2011); landelijk ligt dit gemiddeld op 62,8% (CBS 2009).

Samenwerking

Het museum heeft een groot aantal samenwerkingspartners op lokaal, regionaal en landelijk niveau. Ook zijn er contacten met musea in het buitenland.

De keerzijde is:

De samenwerking beperkt zich veelal tot projecten of eenmalige activiteiten. Met de al langer voorgenomen structurele samenwerking met het direct naastgelegen Limburgs Museum is bijvoorbeeld nog te weinig voortgang geboekt. Vooral in de backoffice, maar ook in de frontoffice, zou een intensievere samenwerking beide partijen voordelen kunnen opleveren.

Korte samenvatting

Het museum kent naast positieve punten te veel zwakke punten. Het dreigt te bezwijken onder een te grote collectie van wisselende kwaliteit met hoge beheerskosten. Daarnaast is er sprake van een gedateerde museumhuisvesting met achterstallig onderhoud en gebrekkige depots. Het grootse probleem is echter dat het museum in Venlo te weinig uitstraling heeft, haar betekenis voor de stad kennelijk onvoldoende weet duidelijk te maken en de lokale binding zwak is. Daarmee samenhangend is er sprake van een uiterst smal politiek draagvlak in de gemeenteraad. Voor de toekomst van Museum van Bommel van Dam is primair van belang dat deze punten onder ogen worden gezien en dat een fundamentele herbezinning plaats vindt op de positie en betekenis van dit museum voor de stad Venlo en de wijde regio.

6 Kaders voor de toekomst

Voor de toekomst van het museum worden in deze rapportage de volgende kaders van de gemeente Venlo gehanteerd:

- A. Inhoudelijk kader
- B. Financieel kader
- C. Bestuurlijk-juridisch kader

Ad. A Het Inhoudelijk kader wordt gevormd door de volgende gemeentelijke documenten:

1. Het Coalitieakkoord 2010-2014: in dit akkoord staat dat het college streeft naar een museumkwartier met een geprofileerd museumcluster (in samenhang met de Tajiricollectie) met Museum van Bommel van Dam en het Limburgs Museum als museale partners. Voorts wil de coalitie minder overheid en meer verantwoordelijkheid voor burgers, organisaties en bedrijven in de stad.
2. Cultuurnota Kansen voor Cultuur (2011): in de door de gemeenteraad vastgestelde nota is Museum van Bommel opgenomen in de culturele basisinfrastructuur van Venlo, naast de andere grote culturele instellingen in de stad.
3. In de nota Visie Binnenstad 2012 heeft de raad uitgesproken dat de (grootstedelijke) culturele voorzieningen voor de economische ontwikkeling van de binnenstad van grote betekenis zijn en daar gevestigd moeten zijn of blijven.

Conclusie 1: Museum van Bommel van Dam is een wezenlijk onderdeel van de culturele basisinfrastructuur van Venlo; het samen met het Limburgs Museum te vormen museumkwartier kan bijdragen aan de culturele en economische ontwikkeling van de binnenstad.

Ad. B. Financieel kader

1. Kadernota 2013-2016: in deze nota is het financiële kader aangegeven en de gemeente brede financiële taakstelling (totaal 14,5 miljoen structureel).
2. Er is de keuze gemaakt voor een scenario waarin de stedelijke ambities niet worden losgelaten, maar worden getemporiseerd. Toekomstige investeringen zoals het Museumkwartier worden (nog) niet van middelen voorzien.
3. Voor de sector cultuur (incl. evenementen) is besloten tot een generieke korting van 1 miljoen structureel vanaf 2017.
4. Museum van Bommel van Dam is bij eerdere bezuinigingen 'buiten schot' gebleven.
5. Bij amendement heeft de gemeenteraad uitgesproken dat de cultuurbezuiniging moet worden gerealiseerd door een hervorming van de culturele basisinfrastructuur, onder meer door externe verzelfstandiging van Museum van Bommel van Dam.

Conclusie 2: Museum van Bommel van Dam zal inhoud moeten geven aan de hervorming van de culturele basisinfrastructuur in de stad en moet ook bijdragen aan de financiële taakstelling van de gemeente Venlo

Ad. C. Bestuurlijk-juridisch kader

1. Schenkingsovereenkomsten, bruikleenovereenkomsten en een vaststellingsovereenkomst van 2009 met langlopende verplichtingen voor de gemeente Venlo.
2. Statuten van de Stichting van Bommel van Dam die toeziet op naleving van de overeenkomsten door de gemeente Venlo.
3. Gemeentelijke participatie in de stichting Van Bommel van Dam met benoemingsrecht van 4 van de 7 bestuurszetels door de gemeente Venlo.
4. Kunstcollectie is voor 90% eigendom van de gemeente Venlo.

Conclusie 3: Gemeente Venlo is verantwoordelijk voor de eigen kunstcollectie en voor de langdurige bruiklenen en is binnen kaders van de afgesloten overeenkomsten bestuurlijk en juridisch gebonden.

7 Verzelfstandiging van musea in Nederland

Vormen van verzelfstandiging

Er zijn twee vormen van verzelfstandiging:

- interne verzelfstandiging in de vorm van contractmanagement
- externe verzelfstandiging in de vorm van een stichting

Interne verzelfstandiging

Bij interne verzelfstandiging is het museum een resultaatverantwoordelijke eenheid. Het krijgt een grotere autonomie dan in de huidige situatie, maar het blijft een onderdeel van de gemeentelijke organisatie. De directeur is een integraal manager die tactisch en operationeel verantwoordelijk is voor het museum.

In het met de directeur te sluiten managementcontract worden afspraken gemaakt over te leveren prestaties, over het budget, over taken, verantwoordelijken en bevoegdheden, over de wijze van verantwoorden en de momenten van overleg. Tevens worden afspraken gemaakt over de afname van ondersteunende diensten ten behoeve van de bedrijfsvoering.

Het managementcontract biedt het museum een redelijke vrijheid van handelen, maar de gemeente houdt de mogelijkheid om – indien nodig – op organisatorisch, financieel of personeel vlak in te grijpen.

Interne verzelfstandiging heeft geen rechtspositionele gevolgen voor het personeel, want de medewerkers blijven in dienst van de gemeente.

Externe verzelfstandiging

Bij externe verzelfstandiging wordt het museum op afstand geplaatst en ondergebracht in een stichting, met een onafhankelijk stichtingsbestuur. De gemeente subsidieert het museum op basis van een prestatiecontract en stuurt de instelling aan door middel van contractbepalingen en subsidievoorwaarden. Binnen dat kader heeft het museum de vrijheid om een eigen inhoudelijk en bedrijfsmatig beleid te voeren.

De bestuursleden zijn onafhankelijk en hebben geen relatie met de gemeente en worden benoemd op grond van hun (verschillende) deskundigheden. De directeur is als integraal manager verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken.

Bij externe verzelfstandiging is een zakelijke en marktconforme wijze van werken gewenst; de directeur is vooral ook (cultureel) ondernemer, die probeert zoveel mogelijk eigen inkomsten te verwerven.

De rechtspositie van de medewerkers zal veranderen, omdat zij niet langer in dienst zijn van de gemeente, maar van een stichting.

Wat wordt verzelfstandigd?

Bij externe verzelfstandiging wordt alleen de exploitatie en het beheer van het museum in een aparte rechtsvorm ondergebracht, meestal in een stichting. Het personeel komt dan in dienst van die stichting. De eigendomssituatie van de collecties en de gebouwen wijzigt bij externe verzelfstandiging niet. Daarvoor worden een beheersovereenkomst en een huurovereenkomst afgesloten tussen de eigenaar (gemeente, provincie of rijk) en de museumstichting.

Verzelfstandiging van musea in Nederland

Sinds de negentiger jaren van de vorige eeuw zijn veel musea in Nederland extern verzelfstandigd. Zo werden in de periode 1993-1995 veertien rijksmuseale instellingen verzelfstandigd en in stichtingen ondergebracht. Sindsdien functioneren deze stichtingen als rijksgesubsidieerde instellingen. Momenteel zijn er in totaal 29 rijksgesubsidieerde musea. Voorbeelden zijn het Rijksmuseum Amsterdam, Paleis Het Loo, het Van Gogh Museum en het Zuiderzee Museum.

Ook op provinciaal en gemeentelijke niveau is de verzelfstandigingsgolf uitgerold. Inmiddels zijn de meeste grotere provinciale en gemeentelijke musea extern verzelfstandigd, zoals het Fries Museum, het Drents Museum, het Stedelijk Museum Amsterdam en Museum Boijmans Van Beuningen.

Grotere gemeentelijke musea waarvoor momenteel externe verzelfstandiging wordt voorbereid zijn het Dordrechts Museum, het Van Abbemuseum en Museum de Lakenhal in Leiden. Deze musea functioneren vaak nu al als intern verzelfstandigde eenheden (bedrijven of diensten) binnen de gemeentelijke organisaties.

De gemeentelijke musea die nog niet werden verzelfstandigd, zijn veelal kleinere musea. Voorbeelden zijn Museum Jan Cunen in Oss, gemeentemuseum Helmond en Stedelijk Museum Kampen. In deze gemeenten is verzelfstandiging wel overwogen, maar vanwege de geringe omvang en het verlies van schaalvoordelen, is deze niet doorgevoerd. Vaak hebben deze musea binnen de betreffende gemeentelijke organisaties een redelijke mate van autonomie, al dan niet door een (bepaalde)vorm van interne verzelfstandiging.

Ook Museum van Bommel van Dam is een relatief klein museum. Daarom moet zorgvuldig worden afgewogen óf en zo ja in welke vorm verzelfstandiging het beste kan plaatsvinden.

Verzelfstandiging Museum van Bommel van Dam in relatie tot het amendement van de gemeenteraad van Venlo

In het amendement van 28 juni 2012 met betrekking tot de cultuurbezuinigingen heeft de gemeenteraad van Venlo enkele richtinggevende uitspraken gedaan over de invulling van de bezuinigingstaakstelling.

Onder meer is daarin verwoord dat de gemeenteraad Museum van Bommel van Dam extern wil verzelfstandigen, bij voorkeur door overdracht aan een gedegen externe partij. Dit veronderstelt dat er een andere partij is die de verantwoordelijkheden en daaraan verbonden financiële verplichtingen van de gemeente Venlo kan en wil overnemen. In theorie zijn daarvoor twee mogelijkheden denkbaar: overdracht aan een private (markt)partij (privatisering) of overdracht aan een andere publieke partij (rijk of provincie).

a. privatisering

Bij privatisering gaat het om overdracht aan een externe private partij waarbij de exploitatie en financiering geheel aan de markt wordt overgelaten. Dit is in het verleden onder meer gebeurd bij de privatisering van overheidsbedrijven als de NS en KPN. Bij musea is dit echter nooit het geval geweest aangezien voor het voortbestaan van de musea een zekere mate van overheidssubsidiëring altijd noodzakelijk is. Daarom wordt bij het op afstand zetten van musea altijd gesproken over verzelfstandiging in plaats van privatisering.

Er bestaan overigens wel privaat gefinancierde musea (bijvoorbeeld De Pont, Tilburg) maar die beschikken over een 'endowment' waaruit de jaarlijkse exploitatielasten worden bekostigd. Het is niet aannemelijk dat er een private partij is die Museum van Bommel van Dam op een dergelijke wijze zal gaan exploiteren.

b. overdracht aan een andere publieke partij (rijk of provincie)

Overdracht van culturele taken aan een hogere overheid (recentralisatie) heeft in het verleden plaats gevonden met betrekking tot de podiumkunsten (1985). Toen heeft het Rijk de volledige verantwoordelijkheid voor bestel en financiering van de grote podiumkunstinstituten op zich genomen. Deze operatie ging echter gepaard met verschuivingen en kortingen op het gemeente- en provinciefonds.

Voor zover bekend, heeft er in de museumsector nog nooit een overdracht van een gemeentelijk museum naar het rijk plaatsgehad.

Overdracht van Museum van Bommel van Dam aan het Rijk is om inhoudelijke en financiële redenen geen realistische optie.

De collectie is niet van nationaal belang. Door de bezuinigingen op de rijksmusea is de druk op de sector al groot en zullen er eerder minder dan meer rijksgesubsidieerde musea overblijven.

Overdracht naar de provincie Limburg is theoretisch een optie, maar dit is binnen het recent vastgestelde provinciale museumbeleid niet erg waarschijnlijk. Bovendien stelt de provincie zich op het standpunt dat zij niet wil treden in de verantwoordelijkheid die de gemeente Venlo voor Museum van Bommel van Dam heeft. Overdracht van taken zonder (voldoende) financiële middelen is daarom illusoir.

Bij de uitwerking van de verschillende scenario's in paragraaf 8 zal hierop nader worden ingegaan.

Onze conclusie is dan ook dat overdracht van Museum van Bommel van Dam aan een externe (private of publieke) partij (inclusief de daaraan verbonden financiële verplichtingen) zoals bedoeld in het amendement niet realistisch is.

Hierna wordt daarom gesproken over externe verzelfstandiging in de vorm zoals die zich de afgelopen decennia bij musea heeft voorgedaan. Hierbij blijft er altijd een beleidsmatige en financiële verantwoordelijkheid van de betrokken overheid (i.c. de gemeente Venlo) voor het museum bestaan.

Korte samenvatting

Er wordt onderscheid gemaakt tussen interne en externe verzelfstandiging. Bij externe verzelfstandiging wordt de exploitatie en het beheer van een museum in een stichting ondergebracht die wordt gesubsidieerd door de verantwoordelijke overheid. De meeste musea in Nederland zijn in de afgelopen decennia extern verzelfstandigd. Kleine musea werden vaak intern verzelfstandigd om enerzijds de directies meer beleidsruimte te bieden en anderzijds de gemeentelijke schaalvoordelen van ondersteunende functies ten behoeve van de bedrijfsvoering te behouden. Verzelfstandiging en overdracht van Museum van Bommel van Dam aan een externe private of publieke partij in de vorm zoals bedoeld in het raadsamendement van 28 juni 2012, is niet realistisch.

8

Scenario's voor toekomstige beheersvormen Museum van Bommel van Dam

In deze paragraaf worden drie verschillende scenario's beschreven. Bij elk scenario wordt bekeken of deze past binnen de geformuleerde inhoudelijke, financiële en bestuurlijk-juridische kaders.

Scenario 1: 0-optie

Scenario 2: externe verzelfstandiging

Scenario 3: samenwerking met een museale partner

Scenario 1: 0-optie

Museum van Bommel van Dam blijft in dit scenario onderdeel van de gemeente Venlo. Eventueel zou daarbij kunnen worden gekozen voor interne verzelfstandiging.

In deze variant verandert er niets aan de huidige situatie en beheersvorm. De museumorganisatie blijft onderdeel van de ambtelijke organisatie van de gemeente Venlo. Voor de bedrijfsvoering blijft het museum aangewezen op de ondersteuning van verschillende afdelingen en diensten. Het college van B&W c.q. de gemeenteraad van Venlo blijven eindverantwoordelijk voor Museum van Bommel van Dam. Het museum blijft meelopen in de planning & control-cyclus van de gemeente. De museumbegroting blijft deel uitmaken van de gemeentebegroting.

Exploiteren van een museum is anno 2012 echter geen gemeentelijke kerntaak. Het museum is vreemde eend in de bijt van de ambtelijke organisatie. Gemeentelijke regelgeving en procedures zijn niet toegesneden op en werken belemmerend voor het museumbedrijf. Er is te weinig slagkracht en ruimte voor cultureel ondernemerschap. Er bestaat ook gevaar van ongelijke behandeling van culturele instellingen. Exploitatierisico's blijven volledig voor rekening bij gemeente. Vanuit een stichtingsvorm met ANBI-status is er makkelijker toegang tot markt van sponsors, fondsen en mecenaat.

Bij de oprichting van het museum in 1971 was het een logische keuze om het museum aan te haken bij de gemeentelijke organisatie. Nu anno 2012 zijn de opvattingen over de overheidstaken en verantwoordelijkheden drastisch gewijzigd. De afgelopen 20 jaar zijn nagenoeg alle musea die eerder in overheidshanden waren, verzelfstandigd en in stichtingen ondergebracht.

Voor zover het kleinere gemeentelijke musea betrof werden die soms intern verzelfstandigd. Met een interne verzelfstandiging worden de exploitatierisico's zoveel mogelijk afgedicht door een managementcontract. Daarnaast kan de intern verzelfstandigde organisatie gebruik blijven maken van de gemeentelijke stafdiensten. Hierdoor gaan de schaalvoordelen voor dit type ondersteuning niet verloren.

Conclusie scenario 1:

Handhaving van de bestaande beheersvorm als onderdeel van de gemeente is ongewenst. Voor het voortbestaan van het museum is het van groot belang dat het los komt te staan van de gemeente Venlo en zich meer gaat richten op zijn externe omgeving. In de huidige vorm is er te weinig ruimte voor cultureel ondernemerschap en zijn er te weinig incentives om meer draagvlak en eigen inkomsten te genereren.

Dit scenario sluit niet aan bij de door de raad gewenste hervorming van de culturele basisinfrastructuur. Het biedt ook te weinig perspectief op verbreding van het financiële draagvlak bij private partijen en particulieren. Daardoor zal het museum ook te weinig kunnen bij dragen aan de financiële taakstelling.

Scenario 2: externe verzelfstandiging

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de organisatorische, bestuurlijke, rechtspositionele en financiële consequenties van een externe verzelfstandiging van Museum van Bommel van Dam.

Kritische massa

Een belangrijk gegeven bij externe verzelfstandiging is of een organisatie stevig genoeg is om die op afstand te zetten.

Wat is qua omvang de benodigde kritische massa ?

De ervaring leert dat de meeste verzelfstandigde musea grote, of middelgrote musea zijn.

Kleinere gemeentelijke musea (tot 10-15 fte) werden vaak niet extern verzelfstandigd vanwege te geringe organisatorische omvang, terwijl de schaalvoordelen van gemeentelijke staffuncties weg zouden vallen. De voordelen zijn te gering, de risico's te groot. Deze kleinere musea hebben in de regel ook te weinig eigen verdien capaciteit om eventuele financiële risico's zelf op te vangen.

Voorbeelden van dit type kleine gemeentelijke musea zijn Museum Jan Cunen (Oss), Gemeentemuseum Helmond en het Westfries Museum in Hoorn. Wel werd in sommige gevallen besloten deze musea intern te verzelfstandigen om de betreffende directies zoveel mogelijk ruimte te geven voor cultureel ondernemerschap. Dat gebeurt door middel van een managementcontract waarin verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de museumdirecteur zijn afgebakend. Eindverantwoordelijkheid blijft in die gevallen echter altijd bij het college c.q./ de gemeenteraad.

De organisatie van Museum van Bommel van Dam heeft een beperkte omvang (9fte). Wat betreft de bedrijfsvoering is het geheel aangewezen op de ondersteuning vanuit het gemeentelijk apparaat. De kritische massa is derhalve beperkt.

Daarnaast laten de cijfers zien dat de huidige verdien capaciteit in vergelijking met de meeste andere musea zeer gering is.

Gezonde basis

Wat is een gezonde (financiële) basis voor een levensvatbare externe verzelfstandigde organisatie?

Daarbij zijn drie punten van belang:

1. In de eerste plaats moet de bedrijfsvoering op orde zijn
2. Er is een weerstandsvermogen nodig als werkkapitaal en buffer voor financiële risico's (minimaal 10%)
3. Geen achterstanden in onderhoud gebouw, depots en collecties die een risico voor het museum vormen.

Museum van Bommel van Dam kent in de huidige situatie te veel zwakke punten en achterstanden in de bedrijfsvoering om te spreken van een gezonde basis voor externe verzelfstandiging. De afbreukrisico's bij externe verzelfstandiging nu zijn te groot.

Organisatie en staffuncties

De nieuwe stichting kan geen gebruik meer maken van de staffuncties van de gemeentelijke organisatie (personeel en organisatie, financiën, ict, vastgoed, etc.).

Daarvoor zal de stichting zelf een voorziening moeten treffen door inhuur van vaste of tijdelijke expertise. Deze kosten zullen op de exploitatiebegroting drukken, waarvoor dekking moet worden gevonden. Dit kan door overheveling van budget of van personele capaciteit van de gemeente naar de stichting.

De huidige gemeentelijke overheadkosten voor het museum bedragen € 272.000 (2012). (dit zijn gemeentelijke personele kosten die worden versleuteld naar museum). Indien overheveling in budget plaatsvindt, blijft de huidige overhead in formatie (deels of geheel) achter. Deze achterblijvende overhead zou in het kader van de beoogde kleinere gemeentelijke overheid die Venlo voorstaat fasegewijs kunnen worden afgebouwd. Hierdoor kan op termijn een behoorlijke besparing worden gerealiseerd (zie ook hierna).

Personele en rechtspositionele aspecten

De meest gevolgde lijn is aansluiting bij de Museum CAO voor de rijksgesubsidieerde musea. Deze is toegesneden op museumbedrijf en overgang van gemeentelijke CAO naar de Museum CAO kan in de regel zonder problemen verlopen. Aansluiting bij ABP blijft mogelijk als gevolg van het feit dat de Stichting geen eigen risicodrager kan zijn voor sociale verzekeringswetten (WW), moet rekening worden gehouden met structurele meerkosten in verband met premieafdracht (ca. 6,5% van de bruto loonsom).

Rechtsvorm, Code Cultural Governance en gemeentelijke invloed

Bij externe verzelfstandiging wordt meestal de stichtingsvorm gekozen omdat die het beste aansluit bij de doelstellingen en aard van het museumbedrijf. Er kan door de gemeente Venlo een stichting worden opgericht, onder de bepalingen van de Code Cultural Governance; het bestuursmodel is nader te bepalen (bestuur-directiemodel of RvT-model).

De gemeente heeft bij externe verzelfstandiging in principe de volgende stuurknoppen:

- a. Goedkeuring statuten en benoemingsrecht bestuur c.q. raad van toezicht stichting.
- b. Goedkeuring beleidsplan/ondernemingsplan en (meer)jarenbegrotingen.
- c. Subsidievoorwaarden bij toekenning en vaststelling (meer)jarensubsidies.

Relatie tot stichting van Bommel van Dam

Hoe wordt de bestuurlijke verhouding tot de Stichting van Bommel van Dam geregeld?

De bestuurlijke relatie tussen de stichting die het museum exploiteert en de Stichting dient nader gedefinieerd te worden.

Mogelijk is dat in de statuten van de nieuwe stichting een voordrachtsrecht wordt opgenomen ten behoeve van één of meerdere kwaliteitszetels.

Speciale aandachtspunten

Speciale aandacht zal er moeten zijn voor de schenkingsbepalingen en de bruikleenbepalingen t.a.v. de geschonken en de in langdurig bruikleen gegeven collecties. Eigendomsverhoudingen hoeven niet te worden gewijzigd. Er kan een beheersovereenkomst tussen gemeente en de stichting worden afgesloten voor collectiebeheer, waarin bepalingen van alle lopende overeenkomsten één op één worden overgenomen door stichting. Voor de huisvesting kan een huurovereenkomst worden afgesloten met de stichting, waarbij de huurcomponent in het gemeentelijke subsidie wordt ondergebracht.

Over achterstallig onderhoud aan collecties en gebouwen zullen nadere afspraken moeten worden gemaakt in de verzelfstandigingsovereenkomst. Daarvoor is het van belang dat zorgvuldige 0-metingen plaatsvinden voordat wordt verzelfstandigd.

Financiële consequenties

Bij externe verzelfstandiging moet worden uitgegaan van een structurele (meerjarige) subsidierelatie met de stichting.

Bij externe verzelfstandiging zal bovendien rekening moeten worden gehouden met de volgende structurele en eenmalige financiële consequenties:

Structurele kosten overhead (inhuur)	€	toelichting
Financiële administratie	30.000	
Externe accountant	10.000	
Externe advisering	15.000	p&o, ict, juridisch
Software licenties	3.000	
Verzekeringen	5.000	stelpost
Werkgeverspremie	38.000	6,5% van de brutoloonsum
Bestuurskosten	1.000	
Totaal	102.000	

De kosten van de huidige gemeentelijke overhead bedragen € 272.000 structureel (2012). Bij verzelfstandiging zullen deze kosten met € 272.000 kunnen verminderen. Indien deze post inderdaad vrijvalt door formatiereductie bij de gemeente, levert externe verzelfstandiging per saldo dus een besparing op van € 170.000 per jaar.

Incidentele kosten

Bij externe verzelfstandiging moet rekening worden gehouden met de volgende incidentele kosten:

Incidentele kosten	€	toelichting
Nulmeting collecties	5.000	
Nulmeting gebouw	5.000	
Opschonen archief	7.500	
Aanschaf financiële software	7.500	
Implementatie kosten externe begeleiding	50.000	
Kosten sociaal plan	pm	
Advieskosten	10.000	juridisch/fiscaal
weerstandsvormogen	130.000	10% van subsidie
onvoorzien	11.000	5%
totaal	226.000	

Conclusies Scenario 2

De kritische massa van de organisatie is op dit moment te beperkt en Museum van Bommel van Dam is nog niet klaar voor verzelfstandiging. Er zijn te grote achterstanden op het gebied van collectiebeheer, huisvesting en bedrijfsvoering.

Externe verzelfstandiging in de huidige situatie levert een te kleine en financieel kwetsbare organisatie op met te grote afbreukrisico's.

In bestuurlijk-juridische en rechtspositionele zin is een externe verzelfstandiging in principe haalbaar.

Bij externe verzelfstandiging moet worden uitgegaan van een structurele (meerjarige) subsidierelatie met de stichting.

Bij externe verzelfstandiging worden de structurele meerkosten geraamd op € 102.000 per jaar. Daartegenover staat er vermindering aan gemeentelijke overhead van € 272.000.

Ervan uitgaande dat deze op termijn door formatiereductie inderdaad vrij valt, levert de operatie de gemeente Venlo per saldo een structureel voordeel op van € 170.000. De eenmalige meerkosten van verzelfstandiging worden geraamd op € 226.000.

Scenario 2 past op zich in de lijn van het raadsamendement van 28 juni 2012 en kan een structurele bijdrage van € 170.000 aan de bezuinigingstaakstelling leveren, ervan uitgaande dat achterblijvende gemeentelijke overhead via formatiereductie geleidelijk wordt afgebouwd.

Scenario 3: Samenwerking met andere museale partner

In het kader van deze opdracht zijn verkennende gesprekken gevoerd met de directies van twee provinciale musea, te weten het Bonnefanten Museum in Maastricht en het Limburgs Museum in Venlo. Tevens is over een mogelijke samenwerking oriënterend gesproken met de Gedeputeerde voor Cultuur van de provincie Limburg.

In deze gesprekken is gesondeerd of samenwerking met Museum van Bommel van Dam - in welke vorm dan ook- bespreekbaar is en of er mogelijke belemmeringen zijn om tot samenwerking c.q. samengaan te komen.

Samenwerking met Bonnefantenmuseum

Voor het kunstmuseum Museum van Bommel van Dam zou het Bonnefanten Museum vanuit inhoudelijk perspectief gezien een interessante samenwerkingspartner kunnen zijn. Zeker nu het provinciale kunstmuseum zijn vleugels uitslaat op diverse plaatsen in de provincie met nieuwe vestigingen in Wylre (Bonnefanten Hedgehouse Foundation) en Roermond (Bonnefanten Roermond). Denkbaar is een samenwerkingsmodel waarin Museum van Bommel van Dam een dependance wordt van het Bonnefanten Museum Maastricht. Dit museum heeft een robuuste professionele organisatie en een gezonde bedrijfsvoering. De geografische afstand maken de synergie op het vlak van de bedrijfsvoering wat lastiger. De directie van het Bonnefanten Museum ziet wel aanknopingspunten voor samenwerking, vooral op het gebied van de collecties.

In de huidige ontwikkelingsfase van de organisatie van het Bonnefanten Museum ligt een uitbreiding met een dependance in Venlo op dit moment voor hen echter niet voor de hand. Toekomstige samenwerking waarbij eventueel ook wordt gekeken naar een koppeling met kunstmusea in Heerlen en Sittard, wordt door de directie van het Bonnefanten Museum echter niet uitgesloten.

Samenwerking met Limburgs Museum

Het Limburgs Museum is voor Museum van Bommel van Dam zowel vanuit inhoudelijk als bedrijfsmatig perspectief een interessante samenwerkingspartner. In het verleden is daarover door verschillende partijen op verschillende momenten gesproken. Ook in het beleidsplan van Museum van Bommel van Dam is een verdere samenwerking tussen beide musea bepleit.

De beide collecties vullen elkaar aan. De kunstcollectie van het Limburgs Museum beslaat de periode tot ca. 1950, die van Museum van Bommel van Dam vanaf 1950. De collectie Amsterdamse Limburgers die de laatste jaren een belangrijk speerpunt is geworden in het verzamel- en presentatiebeleid van Museum van Bommel van Dam, geeft een nieuwe dimensie aan de Collectie Limburg. Daarmee kan deze collectie extra bijdragen aan de versterking van de regionale culturele identiteit van Limburg.

Doordat beide musea letterlijk naast elkaar zijn gelegen, biedt samenwerking op het gebied van bedrijfsvoering belangrijke synergievoordelen (onder meer op het gebied van back-office, maar ook in de front-office). De directie van het Limburgs Museum ziet eveneens de mogelijke voordelen van een bundeling van krachten tussen beide musea, waarbij deze samen een nog sterker museumcluster in Venlo kunnen vormen. De bereidheid om de verschillende samenwerkingsmodellen tussen het Limburgs Museum en Museum van Bommel van Dam te onderzoeken is bij de directie van het Limburgs Museum aanwezig.

Uit het gesprek met de Gedeputeerde voor Cultuur kwam naar voren dat integrale overdracht van Museum van Bommel van Dam – zoals bepleit in het amendement van 27 juni 2012 – aan de provincie Limburg c.q. een provinciaal museum op dit moment niet bespreekbaar is. De provincie beschouwt Museum van Bommel van Dam als een gemeentelijke verantwoordelijkheid, waarbij de gemeenteraad zijn eigen afwegingen moet maken.

Ook een eventuele fusie met bijvoorbeeld het naastgelegen Limburgs Museum is voor het provinciaal bestuur op dit moment geen optie. Het wil geen tussentijdse wijzigingen in het provinciale museumbestel doorvoeren omdat dit recentelijk voor de periode 2013-2016 door Provinciale Staten van Limburg is vastgesteld.

Wél staat de provincie open voor samenwerking tussen de museale partners. Het provinciaal bestuur beschouwt het primair als een verantwoordelijkheid van de betrokken instellingen om aan de samenwerking invulling te geven. Dit zou ook passen in het gezamenlijk streven om te komen tot een museumkwartier in Venlo waarvan fase 1 vorig jaar is gerealiseerd. Een verdergaande samenwerking tussen beide musea zou een belangrijke stap kunnen zijn naar realisatie van Museumkwartier Venlo fase 2.

Samenwerkingsmogelijkheden met Limburgs Museum

Er zijn tal van mogelijkheden om de krachten tussen Museum van Bommel van Dam en het Limburgs Museum te bundelen.

Deze zullen door beide directies zo snel mogelijk voortvarend ter hand moeten worden genomen.

Voorbeelden zijn:

Collecties: behoud en beheer, aankopen en afstoten; collectieregistratie, digitalisering, etc.

Depotproblematiek; gezamenlijke oplossingen

Programmering: afstemming programma's, gezamenlijke grote expositie bijv. Amsterdamse Limburgers

Expositieruimten: grote wisselexposities in LM- kleine in vBvD vice versa

Bedrijfsvoering: financiële administratie, facilitair, staffuncties, inkoop

Marketing & sales, ticketing (bijv. combinatickets).

Promotie

Gezamenlijk aanbod t.b.v. onderwijs

Fondsenwerving voor gezamenlijke projecten en programma's.

De verwachtingen moeten echter niet te hoog worden gespannen. Samenwerking kost ook personele capaciteit en geld.

Gelet op de forse achterstanden van Museum van Bommel van Dam is op korte termijn geen substantieel financieel voordeel te behalen.

Samenwerking wordt pas lonend als museum van Bommel van Dam een aantrekkelijke partner is voor de provinciale musea.

Conclusies scenario 3

Op inhoudelijke gronden maar ook uit praktische overwegingen ligt samenwerking tussen Museum van Bommel van Dam en het Limburgs Museum het meest voor de hand. De samenwerking is een logische vervolgstap in het kader van de ontwikkeling van het Museumkwartier Venlo (fase 2).

Samenwerking moet verder worden onderzocht en uitgewerkt door de beide directies, te beginnen met de inhoud: gezamenlijke programmering en ruimtelijke samenwerking bij grotere tentoonstellingen. Daaraan gekoppeld marketing, pr en sales en fondsenwerving. Vervolgens kan deze samenwerking fasegewijs worden uitgebouwd.

Door verregaande samenwerking op het gebied van de bedrijfsvoering kan een win-win situatie voor beide musea worden geschapen en wordt de kwetsbaarheid van een toekomstig verzelfstandigd museum van Bommel van Dam beperkt.

Scenario 3 past binnen de geformuleerde kaders en is eveneens in lijn met het raadsamendement van 28 juni 2012. Aangetekend moet echter worden dat op korte termijn geen hoog gespannen verwachtingen moeten worden gewekt met betrekking tot de financiële voordelen van de samenwerking met het Limburgs Museum.

Scenario 4: Beëindiging en liquidatie Museum van Bommel van Dam

Op verzoek van opdrachtgever is als laatste variant nagegaan wat de mogelijkheden zijn van beëindiging en liquidatie van het museum.

Vooraf is gekeken naar de juridische aspecten van deze variant en de mogelijke consequenties daarvan voor de gemeente Venlo.

In hoofdstuk 2 is het bestuurlijk en juridisch kader geschetst waarbinnen Museum van Bommel van Dam thans functioneert.

Dit kader wordt bepaald door de met de gemeente Venlo gesloten overeenkomsten van schenking en bruikleen ten aanzien van de collecties van Bommel van Dam en de daarin opgenomen voorwaarden en termijnen. Het bestuur van de Stichting van Bommel van Dam, waarin de gemeente Venlo participeert en vier van de zeven bestuursleden door het gemeentebestuur zijn benoemd, ziet toe op de naleving van deze overeenkomsten. Op basis van deze overeenkomsten is de gemeente Venlo langlopende verplichtingen aangegaan met betrekking tot het behoud, beheer en presentatie van de collecties in daarvoor geschikte ruimten. De afspraken uit deze overeenkomsten zijn herbevestigd in een vaststellingsovereenkomst van 2009 tussen het gemeentebestuur van Venlo en het bestuur van de Stichting van Bommel van Dam.

Voorts zijn in de periode 2005 tot en met 2011 vier andere grote schenkingen aan de gemeente gedaan op grond waarvan ook langlopende verplichtingen zijn aangegaan. Een overzicht van alle betreffende schenkings- en bruikleenovereenkomsten en de daaraan verbonden voorwaarden is opgenomen in bijlage 4 van het Informatiedocument.

Consequenties beëindiging en liquidatie

Indien door de gemeente Venlo zou worden besloten tot beëindiging en liquidatie van Museum van Bommel van Dam, dan worden daarmee de gemaakte afspraken uit de schenkingsovereenkomst 1969 en de bruikleenovereenkomsten uit respectievelijk 1985, 1988 en 2009 geschonden.

Wanneer de afspraken uit de schenkingsovereenkomst 1969 niet langer worden nagekomen, is er sprake van wanprestatie en dat tast de titel van de schenking aan. De schenkingsovereenkomst zal dan in het uiterste geval via een gerechtelijke uitspraak moeten worden ontbonden. Het gevolg hiervan is dat de kunstwerken die thans in eigendom toebehoren aan de gemeente terug zouden vallen aan de erven Van Bommel van Dam. Weliswaar hebben de erven in de vaststellingsovereenkomst in 2009 hun taken overgedragen aan de Stichting van Bommel van Dam, maar de erven kunnen ook zelf deze juridische actie instellen.

Wat betreft de bruikleenovereenkomsten zou de Stichting van Bommel van Dam naleving kunnen vorderen, dan wel ontbinding met schadevergoeding. Als de bruikleenovereenkomsten worden beëindigd, vallen de kunstwerken weer volledig terug aan de Stichting. Deze zal voor opslag en dergelijke moeten zorgen met alle kosten van dien, hetgeen zeker tot een schadeclaim zal leiden.

Om vervolgens eventueel de Stichting te ontbinden moet er sprake zijn van overmacht en moeten zes van de zeven bestuursleden hiermee instemmen na goedkeuring van de gemeente. Het is niet te verwachten dat een dergelijk ontbindingsbesluit met de statutair vereiste meerderheid zal worden genomen, aangezien drie bestuursleden familieleden zijn van het echtpaar Van Bommel-Van Dam en namens de erven op grond van de vaststellingsovereenkomst 2009 naleving van alle overeenkomsten zullen eisen.

Het staat vrijwel vast dat het besluit tot beëindiging en liquidatie van Museum van Bommel van Dam zal leiden tot juridische procedures tegen de gemeente Venlo. De uitkomsten daarvan zijn hoogst onzeker. Gelet op het feit dat de overeenkomsten recent zijn aangegaan dan wel herbevestigd, lijkt een beroep op overmacht van de zijde van de gemeente niet erg kansrijk. Overigens maken de gemeentelijke participatie in het bestuur van deze Stichting een en ander in bestuurlijke zin nog eens extra gecompliceerd.

Hetgeen hierboven is gesteld ten aanzien van de schenking van de Collectie van Bommel van Dam, geldt eveneens voor de andere vier schenkingen, te weten:

- de schenking van de collectie Defesche (2005);
- de schenking van de collectie Knecht-Drenth (2009);
- de schenking van de collectie Marianne van der Heijden (2008);
- de schenking van de collectie Diederer (2011).

Bij beëindiging en liquidatie sprake zal ook hier sprake zijn van wanprestatie van de zijde van de gemeente en zullen de schenkers zich hiertegen al dan niet via juridische procedures verzetten.

Afgezien dan de juridische aspecten van dit scenario spelen de volgende negatieve effecten een rol bij een dergelijk besluit:

- kapitaalvernietiging; Venlo heeft 40 jaar geld gestoken in museum en de collecties;
- verdwijnen van onderdeel culturele basisinfrastructuur in de binnenstad van Venlo;
- imagoschade voor gemeente Venlo en veel negatieve publiciteit;
- beschadiging van vertrouwen in gemeentebestuur (schenkers mogen rekenen op betrouwbare overheid);
- kosten van juridische procedures en schadevergoedingsregelingen.

Conclusie scenario 4

Een besluit tot beëindiging en liquidatie van Museum van Bommel van Dam is niet onmogelijk maar in bestuurlijk en juridisch opzicht zeer gecompliceerd. Op basis van de huidige inzichten staat de gemeente Venlo gezien de recent afgesloten overeenkomsten juridisch niet sterk. De uitkomsten van juridische procedures zijn hoogst onzeker en brengen aanzienlijke kosten (schadeclaims, proceskosten etc.) met zich mee.

Gezien alle genoemde argumenten en aanzienlijke ongewenste neveneffecten wordt dit scenario sterk afgeraden. Indien onverhoopt tóch een voornemen tot besluitvorming in bedoelde richting bestaat, wordt geadviseerd vooraf gedegen juridisch advies in te winnen met betrekking tot de exacte juridische en financiële consequenties voor de gemeente Venlo.

Conclusies 4 beschreven scenario's

Indien de 4 beschreven scenario's worden afgezet tegen de vastgestelde kaders, dan moet het volgende worden geconstateerd:

De scenario's 1 (0-optie), 2 (verzelfstandiging) en 3 (samenwerking) passen wel binnen de inhoudelijke en bestuurlijk-juridische kaders, maar niet of te beperkt binnen het financiële kader. De 0-optie en verzelfstandiging leveren in financiële zin niets of te weinig op, zeker op korte termijn. Externe verzelfstandiging kost structureel (€ 102.000) en eenmalig (€ 226.000) extra geld. Mogelijke structurele besparingen in de gemeentelijke overheadsfeer zijn pas op termijn onder voorwaarden te realiseren tot een bedrag van € 170.000.

Scenario 3 (samenwerking met Limburgs Museum) zou op termijn wat kunnen opleveren, maar zolang er geen sprake is van een samengaan of fusie, blijft het financieel voordeel beperkt.

Externe verzelfstandiging is op zich het meest schikte scenario, maar op korte termijn wordt dit, gelet op de kwetsbaarheid van de museumorganisatie en de daarmee samenhangende afbreukrisico's, niet aanbevolen.

De liquidatievariant past geheel niet binnen de gehanteerde uitgangspunten. Het mogelijk te behalen financiële voordeel voor de gemeente Venlo is gelet op de lopende overeenkomsten en de gecompliceerde juridische constructie zeer twijfelachtig. Uitkomsten van juridische procedures zijn ongewis en de kosten daarvan zullen aanzienlijk zijn. Dit scenario wordt dan ook sterk afgeraden.

Conform de opdracht is daarom gekeken naar een mogelijke combinatie van scenario's waarbij een overgangsfase wordt ingebouwd. Dit leidt tot scenario 5: transitie-scenario.

Scenario 5: Transitie Museum van Bommel van Dam

Dit scenario gaat ervan uit dat het museum zich eerst fundamenteel herbezint op zijn rol en orde op zaken stelt om vervolgens de stap naar externe verzelfstandiging te kunnen zetten. Deze verzelfstandiging kan alleen verantwoord gebeuren als op het gebied van bedrijfsvoering verregaand wordt samengewerkt met het Limburgs Museum.

Deze tussenfase is noodzakelijk om de in paragraaf 5 gesignaleerde zwakke punten zoveel mogelijk weg te werken en een nieuwe op de externe omgeving gerichte koers uit te kunnen zetten. In dit transitiescenario zullen het museum c.q. de gemeente Venlo de volgende stappen moeten zetten:

- a. De missie en de producten van het museum zullen opnieuw moeten worden geformuleerd. Daarbij zal vooral de toegevoegde waarde van het museum voor de stad centraal moeten staan. De nieuwe visie moet worden vertaald in een bedrijfsplan 2013-2017.
- b. Uitgangspunt voor dat plan moet zijn dat het museum na een periode van 2 jaar d.w.z. uiterlijk 2015 extern wordt verzelfstandigd en verregaand gaat samenwerken met het Limburgs Museum; de gemeente Venlo blijft daarna verantwoordelijk voor subsidie voor collectie, gebouw en beperkte personeelsformatie. Museum financiert zelf het eigen programma. Verhouding 70% gemeente 30% museum.
- c. Het museum krijgt een financiële taakstelling mee (bandbreedte € 250.000-350.000 structureel) uiterlijk te realiseren in 2017; de geraamde besparing op de gemeentelijke overhead ad € 170.000 maakt hiervan onderdeel uit.
- d. Er zal serieus werk moeten worden gemaakt van het ontzamelen van de collectie c.q. collectieafstoting binnen de juridische kaders en richtlijnen om het museum vanuit de nieuwe missie een scherper profiel te kunnen geven. Daarvoor zal een apart plan moeten worden gemaakt.
- e. Er zal een stevige upgradering van het gebouw moeten plaatsvinden en de depotproblematiek moet worden aangepakt. Met behulp van externe expertise zal een huisvestingsplan moeten worden opgesteld met de benodigde investeringen. Bekeken moet worden of aankoop en aanpassing van de atoomschuilkelder soelaas kunnen bieden voor de depotproblematiek. Ook wordt bezien hoe een fysieke verbinding kan worden gelegd met het Limburgs Museum c.q. de voormalige burgemeesterswoning.
- f. Er wordt een samenwerkingscontract opgesteld voor vergaande samenwerking met het Limburgs Museum. Speerpunten zijn de inhoudelijke en ruimtelijke samenwerking op het gebied van (grotere) tentoonstellingen, de gezamenlijke marketing en pr, en samenwerking in de back-office.
- g. De noodzakelijke investeringen worden bijeengebracht door private bijdragen van particulieren, de Vrienden, de Stichting van Bommel van Dam en regionale bedrijven, fondsen, de gemeente Venlo, de regiogemeenten in Noord-Limburg en de provincie Limburg. Daarvoor wordt een Comité van Aanbeveling gevormd en een taskforce ingesteld die de fondsenwerving op zich neemt.
- h. Het is van belang dat het museum in dit transitie- en verzelfstandigingsproces externe begeleiding en ondersteuning wordt geboden en dat rekening wordt gehouden met een budget van € 50.000 voor 2013 en € 50.000 voor 2014.

9

Mogelijkheden van besparingen en ombuigingen

In het onderzoek is ook bekeken welke besparingsmogelijkheden zijn te realiseren.

Als er minder geld beschikbaar is voor het museum, zijn er in principe twee mogelijkheden;

- a. Terugbrengen van de kosten.
- b. Vergroten van de eigen inkomsten.

Ad. a. Terugdringen van kosten kan door:

Beperking aantal tentoonstellingen, activiteiten en publicaties

Het museum heeft een fors activiteitenprogramma (2011: totaal 45 activiteiten, waarvan 7 tentoonstellingen).

Door een beperking van tentoonstellingen en activiteiten kan op korte termijn een kostenreductie worden gerealiseerd vooral in het materiële budget. Het werkbudget voor tentoonstellingen etc. bedraagt in 2012 € 100.000.

Aangezien uit publieksonderzoek is gebleken dat de meeste bezoekers af komen op de wisselexposities, zal een vermindering van het takenpakket wel gevolgen hebben voor het publieksbereik.

Besparingsmogelijkheid: verlaging werkbudget tentoonstellingen met € 25.000- €30.000.

Verlaging budget collecties:

Het budget voor collectietaken bedraagt in 2012 € 174.000. Bezien moet worden of verlagingen van dit budget mogelijk zijn (bijv. voor aankopen) zonder de reguliere beheerstaken in gevaar te brengen. Gedacht kan worden aan een verlaging met ca. € 25.000.

Beperking openingstijden

Het museum is nu 6 dagen in de week geopend (van 11.00 tot 17.00 uur). Overwogen kan worden de openingstijden terug te brengen van 36 per week tot 24 uur per week. Gedacht zou kunnen worden aan openstelling in de middagen (van 13.00-17.00 uur) en de ochtenden geheel beschikbaar te houden voor schoolbezoek en groepsbezoek (op afspraak). Ook zou kunnen worden gekeken naar de minst courante dagen in de week. Door beperking van openingstijden kan volstaan worden met een beperktere bezetting van receptie en van de facilitaire dienst. Als er sprake is van vaste contracten, zal deze maatregel niet op korte termijn effect kunnen sorteren.

Besparingsmogelijkheid: formatiereductie ca. € 30.000 - € 50.000.

Ad. b. Vergroten van de eigen inkomsten

De mogelijkheden zijn op korte termijn beperkt, de meeste maatregelen vragen meer tijd en zullen dus pas na verloop van tijd geld kunnen opleveren.

Verhoging percentage betalend bezoek

Een groot deel van de bezoekers maakt gratis gebruik van het museum. Percentage betaald bezoek is erg laag (9% in 2011); landelijk ligt dit gemiddeld op 53,6% (CBS 2009). Nagegaan moet worden hoe het percentage betalende bezoekers kan worden verhoogd om zo meer eigen inkomsten te genereren.

Inkomsten genererende activiteiten

Overige inverdien (winkel, bijdragen derden), is té beperkt (11,8% in 2011); landelijk ligt dit gemiddeld op 62,8% (CBS 2009).

Er moet meer aandacht worden besteed aan inkomsten genererende activiteiten, bijv. zaalverhuur voor workshops/cursussen i.s.m. andere partners. Activiteiten die alleen maar geld kosten moeten worden beperkt, activiteiten die geld opleveren moeten worden opgepakt.

Meer inkomsten via Vrienden

De Stichting Vrienden levert het museum geen financiële bijdrage, wel veel werk in de vorm van allerlei extra activiteiten en excursies. In wezen kosten de Vrienden van het museum dus extra geld in plaats van dat zij het museum financieel ondersteunen.

De Vriendenkring van 350 leden kan worden versterkt met een kring van mecenasen, of gouden vrienden, etc., die een grotere financiële bijdrage (bijv. in vorm van periodieke schenkingen) leveren aan het museum.

Bedrijfsvriendenkring

Het museum zou kunnen starten met het vormen van een kring van bedrijven die met een speciaal programma meer worden betrokken bij het museum uit Venlo en omgeving en die voor een periode van bijvoorbeeld 3 jaar een bijdrage gaan leveren in geld of in natura.

Merchandising

De omzet uit winkelverkopen (2012: € 0,50 per bezoeker) is voor verbetering vatbaar. Aanpassing van het assortiment is daarbij te overwegen. Nagegaan zou bijvoorbeeld kunnen worden of top- of sleutelstukken uit de collectie zich lenen voor merchandising bijv. i.s.m. Venlose ondernemers.

Conclusies:

- Besparingen op het publiekstaken en collectietaken zijn in principe mogelijk. Deze hebben consequenties wel voor het ambitieniveau en de bezoekersaantallen. Beperking van de openingstijden en een efficiëntere bedrijfsvoering kunnen ook een bijdrage leveren.
- Verder liggen er mogelijkheden om inkomsten te vergroten, alhoewel deze op korte termijn slechts beperkt zullen zijn.
- Alles te samen geven bovengenoemde maatregelen een mogelijke besparing van € 80.000-€ 100.000 structureel vanaf 2013.

10 Advies

Op basis van het bovenstaande adviseren wij het gemeentebestuur van Venlo het volgende.

1. Neem als eigenaar van de kunstcollecties van de stad uitdrukkelijk verantwoordelijkheid voor het behoud van Museum van Bommel van Dam.
2. Zet in op versterking van het museumkwartier (Museum van Bommel van Dam en Limburgs Museum) als essentiële schakel van de culturele basisinfrastructuur van Venlo.
3. Kies voor het transitiescenario als eerste stap naar externe verzelfstandiging (scenario 3) onder de voorwaarde dat wat betreft de bedrijfsvoering verregaand wordt samengewerkt met het Limburgs Museum. Verzelfstandiging te realiseren uiterlijk per 1 januari 2015.
4. Geef opdracht tot het schrijven van een bedrijfsplan 2013-2017 met als missie dat het museum zich primair zal gaan richten op zijn verankering in de stad en de regio.
5. Geef de financiële kaders en het tijdpad aan waarbinnen de transitie zal moeten plaatsvinden; biedt een bandbreedte voor een financiële taakstelling van € 250.000-350.000 structureel, uiterlijk te realiseren in 2017; de geraamde besparing op de gemeentelijke overhead ad € 170.000 maakt hiervan onderdeel uit.
6. Geef opdracht tot het maken van een plan voor de ontzaming van de collectie c.q. collectieafstoting binnen de nieuwe missie en functies van het museum; open daartoe eerst zorgvuldig overleg met de schenkers c.q. bruikleengevers.
7. Geef in overleg met het bestuur van het Limburgs Museum en de provincie Limburg beide museumdirecties opdracht tot het opstellen van een samenwerkingsplan c.q. een samenwerkingsovereenkomst voor de komende vier jaar.

8. Geef opdracht aan externe deskundige om een huisvestingsplan op te stellen; daarbij moet worden betrokken het wegwerken van achterstallig onderhoud, een adequate oplossing voor de depotproblematiek, het realiseren van een fysieke verbinding met het Limburgs Museum en de relatie met de voormalige burgemeesterswoning.
9. Geef het museum een bezuinigingstaakstelling 1^e fase van € 80.000 - € 100.000, te realiseren vanaf 2015 op basis van de aangegeven oplossingsrichtingen.
10. Faciliteer als gemeente het transitie- en verzelfstandigingsproces met externe ondersteuning/begeleiding; dekking van de kosten (€ 50.000 voor 2013 en € 50.000 voor 2014) kan geschieden uit de door het museum in 2013 en 2014 gerealiseerde taakstelling.